



**burger
oorlog**

RUDOLF DE JONG

0 0 2

OOIEVAAR 150/151



DE SPAANSE BURGEROORLOG

003





de
Spaanse
burger
oorlog

RUDOLF DE JONG

BERT BAKKER / DAAMEN N.V. / DEN HAAG / 1963

0 0 5

Inhoud

1	Inleiding	9
2	De weg naar de burgeroorlog	23
3	De eerste uren en dagen	39
4	Het republikeinse Spanje en de sociale revolutie	61
5	Het nationalistische Spanje	91
6	De terreur	121
7	'Een geval Lorca'	139
8	Interventie en non-interventie	149
9	Madrid	187
10	De oorlog in 1937	203
11	De strijd om de macht in de republiek	217
12	De meidagen van 1937 en Negrin	237
13	De Spaanse burgeroorlog en de leugen	259
14	De ondergang van de republiek	281
15	De open wond	299

De arme boeren die, in het begin van de burgeroorlog, met hun jachtgeweren hun armzalige dorpen verdedigden tegen tanks en bombardementsvliegtuigen, maakten een even dwazen indruk als don Quichot met zijn mageren knol en zijn lans, maar hun fijnbesneden ascetische koppen, die nauwelijks afstaken tegen de grauwe aarde waarop ze later ontzield neerlagen, spraken van een verheven menschelijke wijsheid en waardigheid, welke elders schaarsch zijn geworden.

Johan Brouwer/Het Mysterie van Spanje.



... toen wij verdoofd werden door een golvende kreet 'Wapens! Wapens!'

Inleiding

Op vrijdagavond 17 juli was de groep vrienden in het café onder mijn huis zeer talrijk. Om elf uur leek de Calle del Ave Maria overstroomd met mensen. De balkondeuren der huizen stonden wijd open, en de stemmen van de radio's stroomden naar buiten. Elk café had de radio aangezet. De bezoekers op de terrassen moesten schreeuwen en brullen om zich verstaanbaar te maken. Babbelende vrouwen zaten op de stoepen en troepen kinderen speelden lawaaiig midden op straat. Taxi's met leden van de arbeidersmilitie op patrouille reden op en neer. Hun remmen gierden, wanneer zij stopten voor een café.

De luidsprekers brulden het nieuws, en de straat verstomde om te luisteren en te horen: 'De regering is de toestand volkomen meester'.

De volgende dag, zaterdag 18 juli, kondigde de regering openlijk aan dat er opstanden geweest waren in tal van provincies, al was zij nog steeds 'de toestand volkomen meester'. Geruchten en nieuws, onontwarbaar dooreengevlochten, volgden elkaar op:

Marokko was in de handen van Franco; de Moren en het Vreemdelingenlegioen waren bezig in Sevilla te landen; in Barcelona woedde de strijd; in de provincies was de algemene staking afgekondigd; de vloot was in de handen der oproerlingen; — nee, de vloot was in handen der matrozen, die hun officieren overboord hadden gegooid. In Ciudad Linea hadden enkele Phalangisten getracht de radiozender van de marine te overmeesteren, of, volgens andere berichten, hadden zij de filmstudio's van Ciudad Linea ingenomen en daar hun hoofdkwartier gevestigd. De bevolking reageerde op haar eigen manier op deze lawine van tegenstrijdige berichten.

'Ze zeggen dat . . . Maar ik geloof er niets van. Wat kunnen vier generaals beginnen? Zodra ze de troepen de straat op brengen, worden ze immers door de soldaten zelf afgemaakt'. Naarmate de middag teneinde spoedde was het niet langer een gerucht. Het was een erkend feit, dat er een militaire opstand had plaats gehad in verscheidene garnizoenssteden en dat er straatgevechten werden geleverd in Barcelona. Doch 'de regering was de toestand volkomen meester'.

Mijn broer en ik gingen naar het koffiehuis van Emiliano om gauw even een kop koffie te drinken. Wij stonden juist op het punt weg te gaan, toen de radio de muziek onderbrak en de stem die wij langzamerhand zo goed hadden leren kennen onverwachts begon:

'Er is een dringende order uitgevaardigd aan de leden van de volgende vakverbonden en politieke organisaties om zich onmiddellijk te begeven naar het hoofdbureau van hun respectieve groepen'. De spreker ging voort de verschillende groepen en bonden op te sommen; hij noemde alle linkse groepen. Het hele café was in opschudding. Enkele mannen trokken hun pistolen.

'Nou is 't zover. En ze zullen mij niet onverhoeds op 't lijf vallen!' In minder dan geen tijd was het café

leeg. Rafael en ik snelden naar huis terug om te zeggen dat we misschien die nacht niet thuis zouden komen. Dan haastten we ons naar het secretariaat van de Bond van Kantoorbedienden, waar men niets anders deed dan de namen noteren van degenen die zich kwamen melden en men verzocht ons te wachten. Wij besloten naar het Volksgebouw te gaan, en ons daar te laten inschrijven. Het zien van de straten van Madrid gaf mij een vreemd gevoel in mijn keel. Vele duizenden arbeiders waren op weg om zich aan te melden bij hun vakverbond, en vele van hun organisaties waren gevestigd in het Volksgebouw. Van de buitenwijken tot in het centrum stroomden mannen uit de huizen die zich allen in dezelfde richting begaven. Op het dak van het Volksgebouw brandde een rode lamp, die zichtbaar was uit alle dakvensters van Madrid.

Doch het Volksgebouw stond in een smal straatje, verloren in een warnet van andere, even nauwe straatjes. En zo kwam het dat het gebouw meer en meer onbereikbaar scheen naarmate de menigte dichter werd. Aanvankelijk controleerden leden van de Socialistische Jeugdorganisatie de lidmaatschapskaarten bij de ingang. Spoedig waren zij gedwongen de kaarten te controleren aan beide einden van de straat. Tegen tien stonden er schildwachten bij de ingang van alle straten in een cirkel van honderd meter om het gebouw, en binnen die cirkel verdrongen zich duizenden. Al de balkondeuren van de huizen stonden open, en talloze luidsprekers brulden het nieuws: De Rechtsen waren tot openlijke opstand overgegaan. De regering wankelde.

Rafael en ik doken in de levende drommen der massa. Wij trachtten het kamertje te bereiken waar het Uitvoerend Comité van de Socialistische Partij zijn kantoor had. De trappen en de nauwe gangen van het Volksgebouw waren propvol. Het leek schier onmogelijk ook maar een stap vooruit of achteruit te gaan. Doch deze arbeiders in hun werkpakken vroegen ons: 'Waar moet je heen



companero?' 'Naar het Uitvoerend Comité.' Zij drukten zichzelf tegen de muur en wij drongen op, toen wij verdoofd werden door een golvende kreet 'Wapens! Wapens!' De kreet werd voortgedragen en echode. Soms hoorde men de hele zin en soms een kakofonie van 'a-a-a-a'. Plotseling versmolt de menigte in een enkel ritme en herhaalde: 'Wapens! Wapens! Wapens!'

Na de derde uitroep viel er een pauze, en dan begon het opnieuw. Het scherpe ritme galmde langs gangen en trappen en golfde door de straten. Een wolk stof dwarrelde neer van de zoldering. Door de open vensters, als met een lijfelijke schok, kwam de kreet van honderdduizenden: 'Wapens!'

Met deze woorden heeft de Spaanse schrijver Arturo Barea de atmosfeer beschreven, die er heerste in Madrid in de julidagen van 1936. Het waren de eerste dagen van de strijd, die bijna 33 maanden de wereld in spanning hield, de Spaanse burgeroorlog.



De Spaanse burgeroorlog! Weinig gebeurtenissen hielden zó de gemoederen bezig in het Europa en het Amerika van de jaren dertig. Een stroom van lectuur en literatuur is erover verschenen. Er bestaan meer dan tienduizend boeken en brochures over de burgeroorlog. Maar de geschiedenis ervan moet nog geschreven worden en de misvattingen en misverstanden rond de Spaanse strijd zijn legio gebleven. En dat is niet onbegrijpelijk. De Spaanse burgeroorlog laat zich niet gemakkelijk rubriceren, is te ingewikkeld om in een enkele tegenstelling te worden ondergebracht. Zelfs de tweede wereldoorlog is gemakkelijker in schema's te plaatsen en samen te vatten. De Spaanse strijd was overigens al die tweede wereldoorlog. Maar de burgeroorlog was meer.

De Spaanse burgeroorlog was een voorbeeld van agressie, door fascistische staten bedreven. Hij was een voorbeeld van het falen en het verraad van democratische staten, en van de Volkenbond in Génève. Hij was een voorbeeld van de politiek en van de methoden van Moskou om het

machts-apparaat van een land te veroveren. Hij was er een voorbeeld van hoe feiten en doelstellingen leugenachtig verdraaid en omgekeerd kunnen worden, idealen bezoe-
deld raken. De burgeroorlog heeft ertoe meegewerkt dat het woord 'ideologie' in een kwade reuk is komen te staan, dat er een afkeer is ontstaan van 'ismen'. De burgeroorlog was een spectrum van alle 'ismen', die toen actueel waren in Spanje en in Europa. Democratie, fascisme, clericalisme, traditionalisme en militarisme, anarchisme en anarcho-syndicalisme, socialisme, communisme en stalinisme, regionalisme en centralisme, al deze stromingen speelden hun rol in de burgeroorlog; zij trachtten zich door te zetten, gingen samen, botsten en vonden hun 'uur der waarheid' in de burgeroorlog.

En toch was de burgeroorlog vóór alles een strijd van de hoop, vol idealisme, solidariteit en opoffering. Spanje was een bron van inspiratie voor kunstenaars, van bezieling voor anderen. Het was een tijd van ongekend geluk en grote verwachtingen en ten slotte van smart voor degenen die aan de zijde van de verliezers stonden en streden. En deze gevoelens zijn levend gebleven bij de besten onder hen.

De tijd noch de vergetelheid — deze twee grote bondgenoten van de reactionairen van rechts en van links — hebben het beeld kunnen verstoren, dat in ons voortleeft van het vrije, doch nu gekluisterde Spanje. De tweede wereldoorlog, de bezetting, de verzetsbeweging, de koude oorlog, het drama in Algiers en de huidige tegenspoed in het ongelukkige Frankrijk hebben de doffe smart niet kunnen verzwakken, die mijn generatie sedert de moord op de Spaanse republiek drukt.

Het tijdperk waarin wij nu leven is juist met haar nederlaag begonnen en Spanje is voor ons een waarachtige leerschool geweest. (Albert Camus)

Voor Spanje zelf was de burgeroorlog de uitkomst van een lange tragische ontwikkeling. Maar het was ook een tijd van vrijkomen van ongekende krachten uit het volk en van een sociale revolutie door het volk, 'in sommige opzichten verder gaande dan de Bolsjewistische revolu-



Al querido
de El
se me acuerda
de el momento
de el momento
de el momento



Al querido de ese con
de el momento
de el momento
de el momento

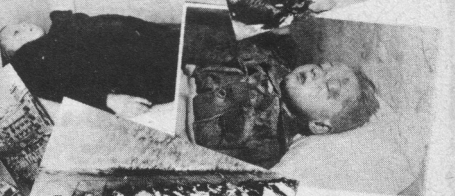


Estadístico del crimen

Información de los homicidios experimentados en toda Cataluña hasta la fecha

Comarcas	Número	Total		Porcentaje	
		Hombres	Mujeres	Hombres	Mujeres
Barcelona	100	80	20	80	20
Gerona	50	40	10	80	20
Lérida	30	25	5	83	17
Tarragona	20	15	5	75	25
Valencia	15	10	5	67	33
Castellón	10	8	2	80	20
Murcia	8	6	2	75	25
Albacete	5	4	1	80	20
Almería	3	2	1	67	33
Cádiz	2	1	1	50	50
Huelva	1	1	0	100	0
Juzgado	1	1	0	100	0
Total	241	187	54	77	23

El número de homicidios experimentados en Cataluña hasta la fecha, según se puede apreciar en el cuadro adjunto, ha sido de 241, de los cuales 187 corresponden a hombres y 54 a mujeres. El porcentaje de homicidios experimentados por sexo es de 77 por ciento para los hombres y 23 por ciento para las mujeres. En cuanto a la distribución geográfica, se puede apreciar que el número de homicidios experimentados en Barcelona es de 100, en Gerona de 50, en Lérida de 30, en Tarragona de 20, en Valencia de 15, en Castellón de 10, en Murcia de 8, en Albacete de 5, en Almería de 3, en Cádiz de 2, y en Huelva de 1. El número de homicidios experimentados en el Juzgado es de 1.



SPANJE,



de ongelukkige, door het Fascisme verraden natie,

is heden bovendien het slachtoffer van een onware berichtgeving van de zijde van de Fascistische en R.K. persorganen, die het Spaansche volksfront eenzijdig beschuldigen van wreedheden en de vernieling van kerken, kloosters en heiligenbeelden.

HET COMITÉ VAN ACTIE TEGEN TERREUR

houdt naar aanleiding daarvan een

Groote Openbare Vergadering

in de zaal van „DE PROTESTANTEN BOND”, Vestestraat
op Donderdag 19 November a.s.

ALB. DE JONG

zal spreken over:

Algemeene Analyse van den Toestand in Spanje.

Mr. A. S. DE LEEUW

zal behandelen:

De economische toestand van de arbeiders en boeren in Spanje.

J. HOVING

spreekt over:

De rol van Kerk en Priesterschap in Spanje.

Aanvang 8 uur

Entrée 25 cents

Werkloozen 10 cents

Kaarten verkrijgbaar: Rozenpriëlstraat 31; Vooruitgangstraat 103 rood; Merovingenstraat 48 (O); Slachthuisstraat 2 (O); Gruttostraat 17 (N); Reitzstraat 55 (N); Berkeidestraat 35 (N); Ter Haarstraat 19 (O); Gaelstraat 13; Raadhuisstraat 67, Heemstede en 's avonds aan de zaal.

Kaarten voor werkloozen alleen des avonds aan de zaal op vertoon van stempelboekje.

HET COMITE VAN ACTIE TEGEN TERREUR
SECRETARIAAT: GAELSTRAAT 13 — HAARLEM

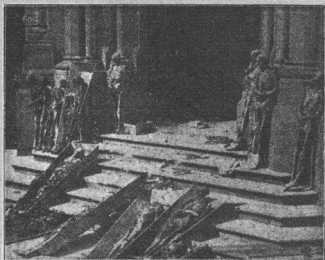
Overdruk van Mussert's hoofdartikel
in „Volk en Vaderland”

SPAANSCH E FURIE

Het is geen opstand
van fascistien

Hoe beschermt Nederland
onze volksgenooten
in Spanje?

DE OVERWINNING OP
HET ROODE BEEST



GODSDIENSTMAAT IN SPANJE — Zoo nu drijven de Sovjets, die aan de zijde der wettig gekozen regering in Spanje bestaan te staan, den spot met God en gebod, dat zij in hun schanddaaden met die van de levenden, maar ook de dooden betrekken. Aan den leging onder kerk stellen zij de oppergaas en gepende kisten van een zussenkabinet ten toon. (Uit: Berhoer H. Zeg.)

BURGEROORLOG in Spanje!

Laten wij eerst spreken in de taal van de keurige nette Nederlandsche dagbladders: in Spanje strijdt „de regering”, gesteund door de „loyale troepen” en de „trouw gebleven burgerij” „voor het gezag” tegen „de opstandelingen”, de „overgelopen troepen”, de „opstandige burgerij” en „de fascistien”.

Wanneer men dit leest in De Tribune en Het Volk — dus in de marxistenpers — dan is dat in orde, volgens de regelen der kunst. Maar deze wijze van bespreking vindt men eveneens in de groote z.g. objectieve pers en dan vraagt men zich af: zijn deze volksvoorlichters zoo oerdom of houden zij zich maar zoo? Of sterker nog, is hun hart toch instinctief bij het roode beest als zij denken, dat tegenover dit roode beest het fascisme staat?

Niettegenstaande de vele openlijke en bedekte pogingen om de gebeurtenissen in Spanje voor ons volk te verhullen, zijn de talrijke berichten, die ons bereiken, toch voldoende om de werkelijkheid te doen zien.

De werkelijkheid is als volgt.

EVENALS in andere landen van Europa, was de politieke partijstrijd ook in Spanje de laatste vorm van burgeroorlog, of anders gezegd: burgeroorlog zonder bloed. Ook in Spanje was het liberalisme de bakermat van het marxisme; ook in Spanje was 1 Mei de feestdag van het marxisme met de petroloukman, met de omgeworpen transwagens, waarbij in de laatste jaren als moderne feestartikelen kwamen de omgesmeten en vernielde auto's.

Maar nocht het officiële marxisme groeide het syndicalisme, het anarchisme. Special Barcelona, de enorme fabriekstad aan de Middellandsche zee kust, is daarvan het middelpunt.

Beartegenover stonden „de grandes” van Spanje, de adellijke geslachten aan wie de koning enorme grondgebieden in eigendom had gegeven, die hun paleizen hebben in Madrid en op het land en welke geslachten in den loop der eeuwen voor een niet gering deel zijn gedegenereerd. Spanje's rijkdommen behooren aan de Grandes en aan de Kerk; de hooge officieren en ambtenaren pikken een graantje

mede. De bisschoppen, aartsbisschoppen, de kardinalen zijn slechts ten deele geestelijken, veel meer zijn zij wereldlijke grooten, zooals onder de Franische koningen in Frankrijk en het huis Habsburg in Oostenrijk.

Tegen deze gezamenlijke macht staat het volk Grootendeels straatarm, uitgezogen, geterroriseerd analfabeet. Arbeiders, die met hard zwoegen drie of vier pesetas (zoo ongeveer twee kwartjes) per dag verdienen in een gloeiend klimaat, zijn waarlijk geen uitzondering. Onderwijs werd tot voor kort gegeven in de kloosterscholen, praktisch alleen toegankelijk voor de meergegoeden. Kan men zich in Europa een vruchtbaarder terrein voor Moskou denken? Geen wonder dat Sovjet-Rusland, dat zich in Hongarije, Italië en Duitschland te pletter had geloopt, het gezicht naar Spanje wendde, daar heen zijn agenten met wapenen stuurde, opdat Spanje zou zijn het eerste bolsjewiekeland in West-Europa. Hoewel het aantal officiële communisten gering is, althans tot voor kort was — en volgens gehouden stemming slechts enkele procenten van de bevolking bedroeg — groeide hun invloed onder de anderen geweldig.

Precies als in Rusland onder Kerenski, practieken de heeren sociaal-democraten in het eindeloze. terwijl de daad geleidelijk maar zeker overging in de handen, de revolvers en de mitrailleurs van de communisten.

ZOO staan dan de partijen tegenover elkander.

Aan de eene zijde een z.g. linkse regering zonder moreel gezag en met sleeds minder daadwerkelijk gezag, in wezen geen regering, maar een losse samenwerking van elkander wuntruwend marxistische en anarchistische partijen, die het rapaille uit de gevangnissen en de bordeelen bewapent en een ongeloflijke terreur laat uitoefenen over het behoorlijke deel der bevolking.

Aan de andere zijde monarchisten van diverse plimings. clerikalen, een deel van de weermacht en fascistien.

Dan toch ook hier in Spanje fascisme contra communisme?

Neen, nog niet. En wel wegens gebrek aan een fascistische

tie in haar beginstadium', zoals Bollotin, één van de belangrijkste kenners van de burgeroorlog, schrijft. Het was Spanje's intrede in de moderne wereldgeschiedenis. Een intrede die eindigde met de vernietiging van bijna alles wat er aan groots en hoopvol was in Spanje. Deze afloop werd voornamelijk door buitenlandse machten bepaald. De weg naar de burgeroorlog en het eerste stadium ervan waren echter zuiver Spaans.

Voor de toerist, die thans zijn vakantie doorbrengt in het goedkope Spanje, lijkt de burgeroorlog geheel verleden tijd te zijn. Aan de oppervlakte van het Spaanse leven heeft men de burgeroorlog verdrongen. Maar hij is niet vergeten. Er is na de strijd geen verzoening gevolgd, integendeel. De overwinnaars zijn de overwinnaars gebleven, de verliezers de verslagenen. In het Spanje van heden is de schim van de burgeroorlog een stille aanwezige. Soms verbreekt een dichter het zwijgen, zoals in het volgende, enkele jaren terug anoniem verschenen, gedicht.

Al wie kan, hore toe, want elk van mijn woorden
die ik schrijf is rijp aan waarheid. (. . .)

de steden van de doden —

Badajoz, Zaragoza, Guernica . . . — eindeloze,
de wegen van Spanje gezoomd met graven,
de donkere kerkers en de moeders zò alleen,
alles wat getuigt van het verdwaasde vaderland
zegt mij: houd vol.

Als de kracht van de mens was
liefhebben, zichzelf vergeten en vergeven, ja dan . . .
Wij treffen een tijd dat 't mens-zijn weinig telt.

Zuivere dichterstem. Diepste stem der dingen.

Ik weet niet of hij zingt of schreit

Met de ogen open.

Daar staan mijn woorden.

En wat is de burgeroorlog nu, voor de mensen in het buitenland? Vijfentwintig jaar terug zagen velen Spanje als een keerpunt in de geschiedenis. Aan de agressie van de totalitaire staten werd daar een halt toegeroepen: 'No pasaran! Zij zullen er niet doorkomen'. Toen zij er toch doorkwamen en Spanje geen keerpunt bleek te zijn, begon

Prijs 5 ct. - Opbrengst voor Spanje



Spanje strijdt
en lijdt
voor de

VRIJHEID

weldra de tweede wereldoorlog en daarna de koude oorlog, Spanje werd vergeten. Franco werd een bondgenoot, 'bruikbaar' in de koude oorlog. Maar dit ging en gaat niet van harte. Moreel blijft men Franco's bewind verwerpen of men tracht het karakter ervan te verdoezelen.

Door deze tweeslachtigheid, door deze halfheid, is Spanje actueel gebleven. De schim van de burgeroorlog is buiten Spanje de schim van het geweten. De houding tegenover Spanje is kenmerkend voor het vluchten voor de problemen van het geweten in onze wereld.

Kort na de burgeroorlog schreef Johan Brouwer.

De groote levensproblemen van Spanje zijn voor een belangrijk deel ook onze problemen. (. . .) Er bestaat in onzen tijd een zekere neiging om de groote levensvragen te ontwijken. Het Spaansche volk heeft dit niet gedaan.

Johan Brouwer werd in de oorlog door de bezetter doodgeschoten wegens zijn actief verzet tegen het fascisme. Voor wie Brouwers' dood nog actueel is, zijn deze woorden over Spanje het ook.



Ayer

1940 Hendaya: HITLER-FRANCO...



Hoy

1950 Madrid: EISENHOWER-FRANCO

021



Goya : Fusillade na de Dos de Mayo (fragment)

Alles in Spanje was verdorven, behalve de harten van het arme volk

De weg naar de burgeroorlog

Johan Brouwer, één van de knapste en origineelste Nederlandse kenners van Spanje, heeft in een van zijn boeken geschreven over 'de beide Spanjes'.

De geheele geschiedenis van Spanje door zien wij twee groepen tegenover elkaar staan: de groep van degenen die streven naar vernieuwing van het politieke stelsel en van de inrichting van het maatschappelijk leven, en de groep van degenen die het bestaande ongewijzigd willen behouden. (. . .)

Wat deze tegenstelling niet heeft kunnen verkrijgen aan politieke nuancering en maatschappelijke graduatie, heeft zij aan felheid en gewelddadigheid gewonnen.

Eeuwenlang heeft het Spanje van de gevestigde orde het land beheerst. Een orde, waarover Dr. G. J. Geers eens schreef

Karel V, de vreemdeling, en Filips II, de katholieke fanaticus, hebben het (Spaanse volk) in een totalitair systeem gedwongen onder de leuze 'God, Vaderland, Koning', zoiets als 'Godsdienst, Gezin, Gezag' en

'Ein Volk, ein Reich, ein Führer'. Het is boeiend over de diep-innerlijke verschillen van die slogans en van de daardoor uitgedrukte idealen na te denken. Het belangrijkste instrument om deze orde te handhaven was de geloofsrechtbank, de inquisitie. Elke vrijheid van denken — ook binnen de Kerk — werd vervolgd. Het bestaan en de methoden van de inquisitie zijn wel verontschuldigd. Men zou er rekening mee moeten houden dat de inquisitie ontstond in een tijdperk dat de geestelijke vrijheid niet erkende. Deze gedachtegang is onjuist. Men zou evengoed onze oorlogen en de misdaden die daarbij zijn gaan horen, kunnen 'verklaren' uit de barbaarsheid van onze maatschappij. Het omgekeerde is het geval. De oorlogen van onze eeuw zijn er de oorzaken van, dat wij het verschijnsel oorlog iets vanzelfsprekends zijn gaan vinden. Tot 1914 was het iets onvoorstelbaars. Dingen, waaraan wij thans 'gewoon' zijn, werden in de tijd van de Spaanse burgeroorlog nog als een terugval in het barbarisme ondervonden. Zo'n terugval was ook de inquisitie in Spanje. De Engelsman Gerald Brenan sprak als zijn oordeel uit:

Deze instelling bereikte niet alleen de uiterste grenzen van fanatisme en wreedheid (wij lezen bij voorbeeld van kinderen van tien jaar die vervolgd werden en tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld werden), maar evenzeer die van de gemeenste corruptie.

Elke poging tot verandering van de bestaande orde werd onmogelijk gemaakt, ook als het van boven af werd geprobeerd. Spanje verstarde, op elk gebied trad verval in.

Bereids ondermijnd onder de regeering van Philips II, had Spanje niet opgehouden te vallen onder de jammerhartige heerschappij zijner opvolgers, . . .

Aldus de woorden van een geschiedschrijver uit het begin van de vorige eeuw. Er bestaat een oude legende, dat Filips II de ondergang van de onafhankelijkheid in een visioen gezien heeft.

. . . en zonder enige overgang vertelt hij (*Filips II*) dat hij op een nacht, toen hij als kroonprins naar Engeland voer, op zee een aangrijpend visioen heeft gehad. Hij had plotseling het gevoel, alsof het schip



Destrucción de la Inquisición en Barcelona.

Het opheffen van de Inquisitie (1820)

opsteeg van de golven en het luchtruim inging. Het zweefde eerst over de Overzeese Gebieden, en de koning zag, hoe het een na het ander door oorlogen en rampen verloren ging. Toen zweefde het schip over Engeland, dat naar alle zijden uitgroeide tot het de ganse wereld omvatte. Daarna zweefde het schip over de Nederlanden, die eerst geheel in een vuurgloed stonden en daaruit als een zelfstandig rijk verrezen. Vervolgens doemde Spanje aan de horizon op als een grauwe, verlaten steppe waarop vreemde krijgsbenden rondzwierven. Terwijl het schip over deze troosteloze eenzaamheid zweefde, hoorde de koning een stem welke riep: 'Zie boven u'. Hij zag omhoog en zag hoe een vurige straal over de hemel kronkelde, tot hij uitschoot in een fonkelend licht. Dit licht doofde uit, en weer kronkelde de straal over de hemel tot hij opnieuw uitschoot in een vlammend licht, dat echter kleiner was dan het vorige. Dit herhaalde zich dertien maal. Telkens werd het licht echter kleiner en bleker. Het laatste licht sloeg neer op de aarde, en toen werd

Spanje's bodem stukgescheurd. Op ieder stuk stelden zich vreemde krijgsbenden op. (. . .) In die vlamme lichten werd, zo begreep hij, de koninklijke macht aangeduid. Dertien steeds zwakker wordende lichten waren dertien koningen. Daarna zou Spanje als zelfstandig rijk ondergaan. Om die reden zou koning Filips in het koningsgraf slechts zesentwintig kisten hebben laten plaatsen, voor dertien koningen en hun gemalinnen.

De 'jammerhartige heerschappij' van de opvolgers van Filips II, was wel het jammerhartigst in de tijd van de veroveringslust van Napoleon. Koning en kroonprins voorop, capituleerden de heersende machten van Spanje voor alle Franse eisen.

Alles in Spanje was verdorven, behalve de harten van het arme volk,

schreef Napier in zijn geschiedenis van de Spaans-Portugese oorlog tegen Napoleon. Het volk kwam dan ook in opstand tegen de overheersing van de Fransen. De tweede mei 1808 — Dos de Mayo — werd een volksoploop in Madrid onderdrukt; dit was het sein voor een nationale volksopstand. Het volk vocht voor herstel van het oude Spanje, maar zonder de leiding of de steun van de oude heersers. Het andere Spanje, het Spanje van vernieuwing, kwam daardoor ook naar voren. Na de val van Napoleon en het herstel van de oude Spaanse monarchie, begon een strijd tussen de beide Spanjes, die zich uitte in een lange reeks van revoluties, contra-revoluties en onderdrukkingen, die de gehele negentiende eeuw voortduurde. Eerst ging de strijd uit van de burgerij; het woord liberaal komt uit Spanje. In de loop van de eeuw werden binnen de politieke structuur een aantal liberale hervormingen aangebracht. Dit ging niet zonder verzet. Het felst was dit verzet bij de Carlisten, aanhangers van de troonpretendent Don Carlos, die onder anderen door de Paus werd erkend. Tweemaal werd er een bloedige Carlistenoorlog gevoerd.

Voor het Spaanse volk bracht de negentiende eeuw geen verbeteringen, integendeel. Aan het eind van de eeuw is de kloof tussen het volk en de machthebbers en bezitters



De Carlisten. Op de vlag: Dios, Patria, Rey (God, Vaderland, Koning)

(Kroon, geestelijkheid, grootgrondbezit, leger en kapitaal) onoverbrugbaar geworden. In de tijd van de eerste socialistische internationale (opgericht in 1864) drong het socialisme in Spanje door. In de eerste internationale waren twee richtingen, een centralistisch-autoritaire (Marx) en een federalistisch-anti-autoritaire (Bakoenin). Beide richtingen vertegenwoordigden op hun manier één van de beide Spanjes: de socialisten het gecentraliseerde Spanje van Castilië en Madrid, de anarchisten het federale, individualistische en revolutionaire. Salvador de Madariaga heeft gewezen op de overeenkomsten van de socialisten met het traditionele Spaanse katholicisme.

Het geloof in het gezag, het gevoel voor een hiërarchische orde, voor een vaste leiding van boven af, voor de verantwoordelijkheid en de macht van de man aan het roer, voor de betekenis en de waardigheid van instellingen.

De Spaanse socialisten en hun vakbeweging — de UGT — zijn tot 1934 zeer reformistisch, parlementair en voorzichtig gebleven. Tegenover hen stonden de anarchisten.

Kolonel Casado, die gedurende de burgeroorlog met hen samenwerkte, schreef:

het zou een vergissing zijn hen voor te stellen met een mes tussen hun tanden en een bom in elke hand, of als een troep bohémienachtige charlatans. Voor alles zijn zij arbeiders met een buitengewoon vermogen tot zelfopoffering en een sterk gevoel voor organisatie.

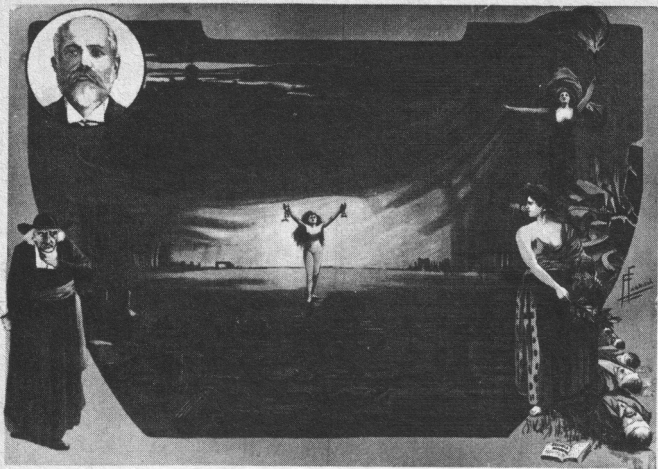
De opvattingen van Bakoenin sloten aan bij het Spaanse volkskarakter. Spanje werd het land van het anarchisme en later van de vakbeweging op anarchistische grondslag, van het anarcho-syndicalisme. Niet gezag moet de bindende kracht zijn in de maatschappij, maar solidariteit. Autoriteit verstikt juist het sociale leven en kweekt egoïsme. Spontaneïteit, vrijheid en zelfstandigheid van individuen en primaire groepen zijn de voorwaarden voor samenwerking, voor een werkelijk sociaal leven. Aldus de Spaanse anarchisten. Gerald Brenan schreef over hen in zijn boek 'Het Spaanse Labyrinth'.

Wanneer men tracht door te dringen in de werkelijke sociale betekenis van de Spaanse anarchistische beweging, wordt men, naar ik meen, door twee aspecten getroffen die in de praktijk tot één samensmelten. Daar is in de eerste plaats haar sterk idealistisch en moreel-religieus karakter. Deze anarchisten zijn mensen die hun utopia (streng en bijna ascetisch als het oude Joods-christelijke utopia) dadelijk in de praktijk willen brengen, en wat tekenend is, met geweld. In de tweede plaats zijn zij Spaanse dorpelingen en arbeiders, die onbewust trachten de primitieve agrarische verhoudingen (in dit geval de collectivistische gemeente) welke eens in verscheidene delen van Spanje overheersten, te reconstrueren en die de gelijkheid, de vrije tijd en bovenal de waardigheid willen herstellen die zij in grotere of geringere omvang in vroegere eeuwen genoten. (. . .) Het feit, dat geen enkele groep ooit door een andere overheerst is of pressie op zich heeft laten uitoefenen om tegen haar eigen overtuiging in te handelen, maar alleen is opgetreden overeenkomstig haar eigen mate van geestdrift en de hoeveelheid wapenen die zij had

kunnen bijeenbrengen, heeft tengevolge gehad, dat de anarchisten nederlaag na nederlaag hebben kunnen lijden en toch sterker dan ooit herrezen zijn. Wanneer geen enkele andere Europese partij zoveel weerstandsvermogen heeft getoond, dan komt dat omdat de Spaanse anarchisten er aan vasthielden hun beweging op de vrije en onbelemmerde aandriften van hun in plaatselijke groepen georganiseerde aanhangers te grondvesten en er niet in hebben toegestemd zich in de dodende netten van een partijbureaucratie te laten vangen.

De arbeidersbewegingen hebben in Spanje een onschatbare culturele en opvoedkundige betekenis gehad. Niet alleen door de propaganda in woord en geschrift. Voor de anarcho-syndicalisten was de organisatie en de sociale strijd een dagelijkse leerschool. De socialisten hebben, waar zij maar konden, Casas del Pueblo, volkshuizen, gesticht, die culturele centra waren in de waarachtige betekenis van het woord. Het antwoord van de heersers van Spanje op het anarchisme was: de orde handhaven. De Guardia Civil en de caciques (dorpspotentaten) deden dit op het platteland, een klassejustitie zorgde ervoor in de steden. De sociale geschiedenis van Spanje is, vanaf het moment dat het volk een zelfstandige rol ging spelen in het land, de geschiedenis van een bittere klassenstrijd, waarbij de bovenliggende partij voor niets is teruggekeerd. De provocaties en methoden van politie en justitie veroorzaakten periodieke golven van protest in heel Europa. Beruchte episoden waren de 'Mano Negra' in 1883 (een door de autoriteiten 'gemaakt' en onderdrukt complot); de folteringen in Montjuich bij Barcelona in de jaren negentig met als antwoord aanslagen van 'anarchisten van de daad'; de 'Semana Trágica' (tragische week) in 1909, een spontane volksofstand in Barcelona. Vanaf 1916 woedde er in Barcelona een regelrechte klassenoorlog. Gehuurde misdadigers (pistoleros) in dienst van de ondernemers en van de gouverneur vermoordden de meest vooraanstaande en meest gematigde anarcho-syndicalisten.

De vurige Alexander Cohen schreef in de jaren negentig



Prent n.a.v. de moord op Ferrer (1907)

een brochure 'Tets over de revolutionaire beweging en de propaganda der daad in Spanje'.

Gevangennemingen, huiszoekingen en het mishandelen der gearresteerden in den kerker waren aan de orde van den dag. Een aantal dezer ongelukkigen bleven maanden lang, eenigen gedurende *achttien* maanden, opgesloten in een vuil, stinkend, vochtig cachot, waar ze geen hand voor oogen konden zien. (. . .) Eindelijk, als het onmogelijk bleek iets tegen de aangeklaagden — aangeklaagd waarvan? — te bewijzen, liet men ze maar weer loopen, niet zonder de voorafgaande waarschuwing: niet weer te beginnen, daar het een volgenden keer niet zoo goed (!) zou afloopen. (. . .) Paul Bernard, een Franschman (. . .) had eene lieve jonge vrouw en een kindje van drie jaren. Gedurende zijn gevangenschap stierven beiden van gebrek en smart en de gevangene kon niet eens van zijn beulen vergunning bekomen zijne lievelingen de oogen toe te drukken. (. . .) Toen den dag na haren dood en op



Aanslag van Pallas (1893)

verzoek van Paul Bernard diens vrienden kwamen om het lijk burgerlijk te begraven, vonden ze het niet meer. In alle stilte waren 's morgens de kerkraven gekomen en hadden het lijk gestolen (. . .) Eindelijk besloot Pallas een eind aan dien toestand te maken. Den 24sten September 1893 terwijl Martinez Campos aan het hoofd van zijn staf een revue hield over de troepen, wierp een arbeider een bom naar hem. De bom sprong, bracht twee gendarmen om hals, beschadigde eenigszins den generaal Lopez en doodde het paard van Martinez Campos.

Dit was jammer van het arme dier.

In 1923 leed het Spaanse leger een verpletterende nederlaag in Marokko. De hoofdschuldige was de koning, Alfons XIII, die een zeer persoonlijke rol in de politiek speelde. Hij kon zich slechts redden door een militaire dictatuur te aanvaarden, onder leiding van Primo de Rivera. Deze dictator handhaafde de orde tot 1930. Na zijn val was ook de positie van de koning verloren. Zelfs de monarchisten wilden hem kwijt. In 1931 behaalden de republikeinen

een grote overwinning, toen er weer verkiezingen werden gehouden . . . voor de gemeenteraden. Het leger en de Guardia Civil lieten Alfons hierna in de steek. Op nogal haastige wijze (zonder zijn gezin te waarschuwen) verliet de laatste koning van Spanje zijn land. Hij liet een lege plaats achter in het koningsgraf van Filips II in het Escoriaal. De laatste lege plaats, want Alfons was de dertiende legitieme erfgenaam van Filips geweest. Op 11 april 1931 werd in Spanje de republiek uitgeroepen, zonder bloedvergieten. Na een lange worsteling scheen het andere Spanje, van vernieuwing en vooruitgang, aan bod te komen.

De republiek. De woorden links en rechts in de politiek zijn wel als volgt omschreven. Rechts omvat de partijen en aanhangers van 'de bestaande orde', links die van 'de beweging'. Voor Spanje zijn deze omschrijvingen bruikbaar. 'Bestaande orde' en 'beweging' zijn echter begrippen van een geheel verschillend karakter. De bestaande orde is een duidelijke zaak, een bestaand feit. Tussen aanhangers van de bestaande orde is veel vijandschap mogelijk, maar geen werkelijk verschil van opvattingen over de grondslagen van de samenleving. Vooral niet, als deze worden bedreigd. Zo waren de Spaanse officieren (één op zeven soldaten!) grotendeels tegen de geestelijkheid, velen waren vrijmetselaar, maar toch wilde het leger de sociale machtspositie van de Kerk niet aantasten. Het begrip beweging is vaag en roept vele problemen op. Bewegen waarheen? Hoe ver? Hoe snel? Met welke middelen? Op deze vragen geven de linkse partijen en groepen allemaal een ander antwoord. In wezen is links veel verdeelder dan rechts. 'Eenheid' van links is doorgaans een negatieve eenheid, tegen de bestaande orde, tegen het fascisme, tegen Alfons XIII. In Spanje was een zekere eenheid mogelijk geweest tegen de koning. Toen het er om ging, het *land* en de *maatschappij* in beweging te brengen en te hervormen, liepen de opvattingen uiteen.

De burgerlijke partijen waren verdeeld in hun houding tegenover de Kerk. Zij voelden weinig voor diepgaande sociale hervormingen. Catalaanse en Baskische nationalisten waren tevreden met regionale autonomie. Socialis-



Na het uitroepen van de Spaanse republiek (1931)

ten en anarchisten stonden zeer vijandig tegenover elkaar. De leider van de socialistische vakbeweging, de UGT, Francisco Largo Caballero, had nauw samengewerkt met Primo de Rivera, om met de hulp van de staat de materiële positie van de arbeiders te verbeteren en tevens met deze staatshulp zijn UGT te versterken en de anarcho-syndicalistische organisatie, de CNT, afbreuk te doen. Onder de republiek zetten de socialisten deze politiek voort. De anarcho-syndicalisten waren zelf onderling verdeeld. Zou men direct op een revolutie aansturen of moest men eerst de idealen verder verspreiden en de arbeidersorganisaties uitbouwen? Voor het eerste waren vooral de anarchisten, georganiseerd in de FAI, een half geheime revolutionaire broederschap. Revolutiepogingen faalden echter. Het bloedig optreden van de regering tegen Casas Viejas, een dorp in Zuid-Spanje dat de anarchistische samenleving, het comunismo libertario, uitriep, bracht de republiek bij het volk in diskrediet. Bij alle moeilijkheden kwam ook nog de economische wereldcrisis, die ernstige gevolgen had voor Spanje. De meeste hervormingen van de begintijd der republiek bleven steken, in het bijzonder de verdeling van het grootgrondbezit. Tot president van de republiek was de katholieke politicus, Alcalá Zamora gekozen. De belangrijkste republikeinse leider werd Azaña.

Bij de verkiezingen in 1933 weigerden socialisten en linkse republikeinen samen te gaan, de vervolgde anarcho-syndicalisten stemden niet, de vrouwen, voor het eerst, wel. De politieke rechterzijde, die meer eensgezind was en versterkt na de val van de koning, behaalde de overwinning. Alle hervormingen en de wetgeving daartoe, werden weer snel ongedaan gemaakt, de regionale autonomie beknot, de Kerk weer nauwer met de staat verbonden. Links vreesde een gehele vernietiging van de grondwet. Als sterke man van rechts kwam Gil Robles naar voren. Hem stond een katholiek-fascistische staat voor ogen, zoals die destijds in Oostenrijk bestond. Gil Robles leeft nog, en hoopt na Franco de leider van een conservatief Spanje te worden. Thans staat hem het Duitsland van Adenauer als ideaal voor ogen.

In oktober 1934 brak een opstand uit tegen het rechtse bewind; in Madrid, Barcelona en in Asturië in Noord-Spanje. In Barcelona ging deze opstand uit van de Catalaanse nationalistten, die zich tegelijkertijd fel tegen de anarcho-syndicalisten keerden. De opstand werd hier een fiasco, evenals in Madrid, waar Largo Caballero de leiding had. In het mijngebied van Asturië kwam het echter tot hetgeen Borkenau in zijn boek 'The Spanish cockpit' heeft genoemd

de meest heldhaftige arbeidersopstand sedert de Commune van Parijs.

Het is de generale repetitie van de burgeroorlog. UGT, CNT en communisten vormden hier een eenheidsfront, met respectievelijk 40.000, 20.000 en 9000 man. De opstand kostte 3000 doden en 7000 gewonden. Voor de onderdrukking ervan werden Moorse troepen en het vreemdelingenlegioen ingezet, die voor het eerst Spaanse bodem betraden. Honderden werden door deze troepen en de Guardia Civil, na de gevechten, gedood. Tienduizenden werden gevangen gezet. Verzoening was na deze onderdrukking nauwelijks meer mogelijk in Spanje. Aan de rechterzijde begon men een staatsgreep voor te bereiden tegen de parlementaire democratie. Op de linkerzijde had het eenheidsfront van de arbeiders in Asturië — de UHP, Eenheid van Proletarische Broeders — een geweldige uitwerking. Voor de verkiezingen in februari 1936 werd er een volksfront gevormd door republikeinen, socialistten, communisten en andere linkse partijen. Amnestie voor de 30.000 politieke gevangenen was vrijwel het enige concrete programmapunt van dit volksfront. Sedert de Napoleonische oorlogen hebben amnestiebewegingen steeds een grote rol gespeeld in de Spaanse politiek. De grootste stakingen van de CNT waren solidariteitsstakingen voor de politieke gevangenen. En inderdaad stemde op 16 februari 1936 de meerderheid van de kiezers, waaronder de anarcho-syndicalisten, voor het volksfront. De meerderheid was gering in stemmen (er was echter door de rechterzijde, zoals gewoonlijk, geknoeid met de stemmen), maar door het districtenstelsel beschikten de linkse partijen over een ruime meerderheid in het parlement, de Cortes.

Het volksfront was alleen een verkiezingseenheid. Er werd geen volksfrontregering gevormd, maar een van de republikeinse partijen. Azaña werd president van de republiek. De moeilijkheden waartegen de republikeinse regeringen tussen 1931 en 1933 niet opgewassen waren, waren in 1936 alleen maar groter geworden. De politieke gevangenen werden vrijgelaten, dikwijls nog vóór dat de amnestiedecreten afgekondigd werden. Op het platteland gingen de boeren hier en daar tot expropriatie en collectivisatie over. De autonome regering van Catalonië (de Generalidad), die in 1934 was opgeheven, werd hersteld. Geweldige stakingen van CNT en UGT namen een revolutionair karakter aan. De communisten maakten voor het eerst enige opgang van betekenis. Aan de rechterzijde wonnen de extreemsten, de Falangisten, veld. De Falange was een fascistische beweging en stond onder leiding van José Antonio Primo de Rivera, een zoon van de dictator. Botsingen tussen links en rechts, provocaties en politieke moorden waren aan de orde van de dag. De generaals versnelden hun voorbereidingen voor een pronunciamiento (een staatsgreep door het leger), waarmee zij vanaf 1935 bezig waren. Dat hier iets broeide, was voor niemand een geheim, ook niet voor de regering. Deze *wilde* het echter niet zien en was nog banger voor een sociale revolutie dan voor een fascistische opstand. De anarcho-syndicalisten maakten een eind aan hun onderlinge verdeeldheid en bereidden zich voor op een gewapend verzet tegen een rechtse staatsgreep. De Surinaams-Nederlandse schrijver Lou Lichtveld (Albert Helman), woonde in die tijd in Spanje en schreef later in zijn boek 'De Sfinx van Spanje'.

Het ontbrak niet aan voorboden en waarschuwingstekens. Allerlei kleinere militaire opstanden werden slechts met moeite onderdrukt. Iedereen wist dat er geheimzinnige afspraken gemaakt, samenkomsten belegd werden; iedereen wist dat er iets broeide en giste. Alleen de regering scheen van niets te weten. Zorgeloos liet zij de samenzweerdere hun gang gaan, en verloor ze haar tijd in een onverantwoordelijk afwachtende houding. Zelfs



aan de openlijke dreigementen, die Gil Robles c.s. waagden uit te spreken, werd geen aandacht geschonken. Het was of de regering zichzelf zo onzeker voelde, dat zij geen andere raad wist dan het er op aan te laten komen.

Op 13 juli werd, als vergelding van een moord door rechts gepleegd, de monarchistische leider, Calvo Sotelo, vermoord. Dit werd het sein voor de opstand van het leger, die 17 juli in Marokko begon, de 18de naar Spanje oversloeg en op 19 juli werd beantwoord met een volksofstand en een revolutie. De Spaanse burgeroorlog was begonnen.



Een gewond meisje van de militie

Toen wij de dag daarop een Guardia Civil een arbeider zagen omhelzen, begon alles op een sprookje te lijken.

De eerste uren en dagen

Op 16 juli 1936 kwamen in Spanje en Europa berichten binnen over een opstand van generaals in Spaans Marokko.

De regering — *schreef Brennan* — zou nog tijd genoeg hebben gehad om te handelen: het leger had ontbonden en de wapens aan het volk uitgedeeld kunnen worden. In plaats daarvan werd een proclamatie uitgevaardigd, inhoudende dat 'niemand, absoluut niemand in Spanje deel had genomen aan dit dwaze complot'.

Nog op 18 juli kon men in de Nieuwe Rotterdamsche Courant over de verklaringen van de Spaanse regering lezen

Dank zij de maatregelen, die de regeering genomen heeft, kan zij thans als zeker vaststellen, dat de beweging tegen de republikeinsche instellingen geen enkelen steun vindt in Spanje zelf. (. . .) Aan het slot van de verklaring heet het, dat de regeering de situatie geheel meester is en zij zal onmiddellijk bekend maken wanneer de normale toestand is

SOLIDARIDAD OBRERA

BOLETIN DE LA CONFEDERACION REGIONAL DEL TRABAJO DE CATALUÑA



BOLETIN DE LA CONFEDERACION REGIONAL DEL TRABAJO DE ESPAÑA

AÑO VII - ESPAÑA 68

Barcelona, domingo, 19 de julio de 1936

NUMERO 1298

¡ A B A J O E L F A S C I S M O !

Camaradas: Hay que actuar a fondo. El pueblo en masa debe levantarse como un solo hombre para barrer al fascismo. Frente a la avilantez de las fuerzas reaccionarias: ¡Muera el fascismo!

“Estat Català” miente

El periódico catalán, editado por los señores de Unió, sostiene que el Estat Català es un partido que se levanta en nombre del pueblo y en una circunstancia que leen muy bien los señores de Unió.

La F. A. I. y el P. N. S. se levantan en nombre del pueblo y en una circunstancia que leen muy bien los señores de Unió.

El Estat Català, que se levanta en nombre del pueblo y en una circunstancia que leen muy bien los señores de Unió.

El Estat Català, que se levanta en nombre del pueblo y en una circunstancia que leen muy bien los señores de Unió.

Se levanta el telón

El martes se reanudarán las sesiones de Cortes.

Se afirma que el gobierno quiere reanudar las sesiones de Cortes.

Se afirma que el gobierno quiere reanudar las sesiones de Cortes.

Se afirma que el gobierno quiere reanudar las sesiones de Cortes.

Confederación Regional del Trabajo de Cataluña

¡Pueblo de Cataluña: alerta y en pie de guerra!

Es la hora de la acción: de obrar. Hemos pasado muy y como haciendo la crítica del fascismo, solidario y delirante, llamando las cosas por su nombre, de que el pueblo había de oponerse; siempre en armas en el momento que la guerra nos llegara; intentando imponer un gobierno republicano. Sin olvidar la legítima, pueblo de Cataluña. La reacción militar, de milicias, curules y alta burocracia reaccionaria, ha iniciado la subversión tendiendo a implantar el fascismo en España por medio de la dictadura militar.

Por eso, representación genuina de la C. N. T. en Cataluña, conocedores de nuestra trayectoria revolucionaria y socialista, por existencia, no podemos dudar en estos momentos graves, en estos momentos de acción, la C. N. T. en Cataluña, tiene la consigna concreta y terminante de que todos deben armarse la noche que se levante el telón en el momento que se levante algún en Cataluña, así que sólo implique solidaridad a la que compete en el orden nacional, para lo cual nos dirigimos a las consignas del Comité Nacional.

Que, pues, bien terminantemente recibida nuestra petición y adhesión que LA CONSIGNA SE CUMPLA CON RAPIDEZ. HAY QUE EVITAR LA REPARABLE. SON MOMENTOS DE URGENCIA. HAY QUE ACTUAR, PERO CON URGENCIA. HAY QUE UNIRSE, A LA VEZ, TODOS JUNTOS, ¡que nadie se deje que se destruya la cohesión. Es la hora de estar alerta y de estar

Por solidaridad y por conservación

Gecensureerde krant 19 juli 1936

teruggekeerd. (. . .) In de hoofdstad verschijnen de linksche bladen met veel blanco kolommen als gevolg van de censuur.

Op het moment dat dit in Nederland werd gelezen, was in Spanje de burgeroorlog al een feit. In de meeste garnizoensplaatsen waren de officieren in opstand gekomen. Voor Spaanse begrippen was hun zaak goed voorbereid. Het republikeinse bewind zakte ineen. De regering van Cesares Quiroga trad in de nacht van 18 op 19 juli af. De republikein Martínez Barrio was enkele uren minister-president. Hij probeerde tot overeenstemming te komen met de rebellerende generaals en bood één van hen, Mola, een ministerzetel aan. Mola weigerde te onderhandelen; het volk van Madrid was de straat opgekomen en eiste wapens. Martínez Barrio ging en José Giral werd de derde minister-president in één nacht. Giral ging akkoord met het uitdelen van de wapens aan het volk, verklaarde zich bereid de republiek te verdedigen en trok zich met zijn ministers in een departement terug om de ontwikkelingen af te wachten. Spanje was uiteengevallen. In de republiek

bestond geen centraal machtsapparaat meer. In vrijwel elke stad, elk dorp afzonderlijk werd een klassenoorlog gevoerd. Pas na een paar weken werd deze verticale strijd een horizontale en begon zich zoiets als een frontlijn af te tekenen. Het grootste deel van het leger, de politie, de Guardia Civil en andere ordediensten, hadden zich aan de zijde van de opstandelingen geschaard. Veel eenheden die in republikeins Spanje lagen, liepen over zodra zij daartoe de kans kregen. Het grootste deel van de marine, delen van de luchtmacht en veel eenheden van de republikeinse stormpolitie — de Asaltos — bleven trouw aan de republiek. Deze werd echter gered door het volk, dat in beweging kwam, zodra de eerste alarmerende berichten uit Marokko kwamen. Borkenau schreef:

Het volk kwam in opstand, zoals het niet meer in opstand was gekomen sedert 1707 en 1808.

Dit in opstand komen van het volk blijft de indrukwekkendste gebeurtenis van de burgeroorlog. Het gebeurde niet toevallig of vanzelf, het was mogelijk, doordat de Spaanse arbeiders zich rekenschap van de toestand hadden gegeven en zich op de gebeurtenissen hadden voorbereid. Was dit niet het geval geweest, dan was de Spaanse republiek even snel en roemloos ten onder gegaan als de Duitse democratie in 1933, bij het aan de macht komen van Hitler, of de vierde republiek in Frankrijk op de 13de mei 1958.

Over de voorbereiding van de strijd vertelde Johan Brouwer, dat er in Spanje reeds maandenlang brochures van hand tot hand gingen met aanwijzingen voor de komende strijd.

Wij moeten ons voorbereiden op gewapende actie.

Wij zullen òf zelf tot de revolutionaire actie overgaan, òf de rechtsche organisaties zullen een burgeroorlog verwekken. Wij moeten dus gereed zijn als het zoover is. Daarom geven wij de volgende algemeene richtlijnen. Als eenheid vorme men groepjes van flinke, vastberaden mannen, bij voorkeur niet grooter dan negen of tien man, onder de leiding van een erkenden chef. (. . .) Bij straatgevechten, bij stakingen bijv., moet men in groepen van vijf

vechten, steeds met een voorman, en alle opengevallen plaatsen moeten onmiddellijk weer bezet worden. (. . .) Men moet vechten zooals men rugby speelt, d.w.z. men moet zich als een klit op den vijand werpen. Onze wapens vinden wij bij de tegenstanders. Als voorloopige wapens kunnen uitstekend dienst doen een handvol koperen munten in de punt van een zakdoek geknoopt, verder flesschen, siphons en dergelijke. (. . .) Een voortreffelijk wapen tot den aanval is de auto. Een auto in volle vaart overrompelt den vijand. Men blijve zonder ophouden vuren. Een betrouwbare beschutting tegen het vijandelijke vuur geeft een buigzame, stalen plaat. Eén bevestig men aan de bumpers en den knop van den radiator, een andere zette men schuin voor de voorruit, met kijken schietgaten. (. . .) In geval van een staatsgreep door de rechtsche partijen zullen tal van kloosters en kerken tijdig met machinegeweren zijn bezet. Men overvalle ze, volgens de gegeven aanwijzingen, evenals de kazernes en de politieposten.

Met deze woorden geeft Brouwer de inhoud van de vlugschriften weer en hij voegt eraan toe

De eerste dagen na den staatsgreep van Franco heeft de bevolking zich hoofdzakelijk aan deze voorschriften gehouden.

Madrid. De vakbewegingen, de UGT en de CNT, proclameerden op 17 juli de algemene werkstaking. Hoe de massa's de straat opgingen en om wapens riepen is op de eerste bladzijden van dit boekje beschreven. Onder druk van deze massabeweging dorsten de officieren, die in Madrid onder leiding van Generaal Fanjul, de militaire commandant van Madrid, in opstand zouden komen, de kazernes niet te verlaten. Zij bleven aarzelen. Dezelfde druk dwong Martínez Barrio tot heengaan en Giral tot het toegeven aan de schreeuw 'wapens, wapens!'. Veel wapens waren er echter niet te verdelen, de meeste bevonden zich in de kazernes, waar de generaals zich hadden verschanst. De belangrijkste kazerne was de Montaña.

Om zeven uur werd een auto van de militie (de

gewapende arbeiders) beschoten vanuit de kazerne. De belangrijkste slag om Madrid was begonnen. De militie plaatste een reusachtige luidspreker op het plein voor de kazerne, riep de soldaten op zich over te geven en deelde het besluit van de regering mee, waarbij de regimenten ontbonden waren. Twee kanonnen werden opgesteld teneinde de hoge muur te bestrijken. (. . .) Het schieten werd heftiger, naarmate de nacht verstreek.

Om drie uur in de ochtend staakte de militie het vuur en bood opnieuw een : staakt het vuren aan. De officieren weigerden zich over te geven. Om vijf uur bombardeerden twee vliegtuigen de kazerne en de twee kanonnen, twee politietanks, machinegeweren en geweren openden een zwaar bombardement. De kazerne antwoordde met lichte artillerie, mortieren en machinegeweren. Het beleg van de Montañakazerne was een van de vele verbazingwekkende voorvallen in de Spaanse burgeroorlog. Terwijl de kanonnen bulderden en de bommen vielen, waren de café's juist om de hoek van de Gran Via open en vol met dorstige toeschouwers. De bevolking van Madrid, voor zover zij niet in de militie zat, vermaakte zich met het schouwspel.

Op het hoogtepunt van de strijd slaagde een soldaat erin te ontsnappen. De menigte nam hem op de schouders, gaf hem drank en koffie en bracht hem naar het paleis van de president. Azaña omhelsde hem en benoemde hem direct tot zijn persoonlijke lijfwacht.

Maandagmorgen tien uur hees de kazerne tenslotte de witte vlag. (. . .) Maar zodra het vuren had opgehouden en de militie de grote toegangsdeuren naderde, werden zij door de officieren met machinegeweren neergelegd. Dit gebeurde nog twee keer, totdat politie-officieren, die het beleg leidden besloten dat de kazerne alleen door een hernieuwd bombardement van de artillerie en vanuit de lucht tot onderwerping kon worden gebracht.

Maar de militie wilde niet wachten. Zij hadden weinig

om mee te vechten, behalve hun eigen enthousiasme. Door hun massa alleen drongen zij de politie opzij en bestormden de barakken. Er was geen kans tegenstand te bieden. Velen vielen, maar de compacte massa van schreeuwende, woedende arbeiders, drong naar binnen om hun kameraden te wreken. Negentien officieren vluchtten naar een achteraf kamer en namen vergif in. Andere gooiden hun uniformjassen uit in de hoop dat zij daardoor de arbeiders misleiden konden en voor gewone soldaten zouden worden aangezien. Weinigen slaagden daarin. Fanjul gaf zich over. (. . .) Hij was een totaal verslagen man. 'Het was allemaal een vergissing', mompelde hij telkens weer. Maar het was geen vergissing.

Barcelona. Enkele dagen voor het uitbreken van de strijd deden de anarchisten aan Companys, de president van de autonome regering van Catalonië, een voorstel om gemeenschappelijk op te treden bij een fascistische opstand. De anarchisten vroegen hiervoor wapens. Companys weigerde. In de nacht losten de anarchisten in het geheim een schip met wapens, die voor de rebellen bestemd waren. 's Nachts patrouilleerden arbeiders door de straten. In de eerste uren van de 19de juli stuitten deze patrouilles op militaire eenheden, die van verschillende kanten naar het centrum van de stad oprukten. De gevechten die uitbraken duurden drie dagen en kostten ongeveer 500 doden en 5000 gewonden. Toen was het laatste bolwerk van de militairen genomen. Generaal Goded, die de leiding van de opstand had, werd gevangen genomen. Evenals Fanjul werd hij wegens hoogverraad ter dood veroordeeld en terechtgesteld. De politie en de Catalaanse nationalistenvochten zij aan zij met de arbeiders, die aangevoerd werden door de leiders van de FAI, waaronder Durruti en Ascaso de beroemdsten waren. De Engelse verslaggever Frank Jellinek vertelde later hoe militairen het gebouw van een vakvereniging bezet hadden en van daaruit met twee machinegeweren de straat beheersten.

| Een kapitein van de stormpolitie hield zijn mannen

in dekking aan de overkant van de straat, die niet te passeren was. De anarchistische leiders Francisco Ascaso en Buenaventura Durruti ieder met tien man, kwamen erheen en verklaarden dat zij het gebouw gingen innemen. 'Het is militair onmogelijk', antwoordde de kapitein. 'Ik voer hier het bevel en ik verbied het.' 'Wij zijn anarchisten', antwoordde Ascaso, 'wij gaan het innemen.' Op de een of andere manier staken enkele van zijn tien mannen de straat over en gingen de trappen op, terwijl Durruti's groep hen dekte door te vuren. De machinegeweren werden veroverd. 'Het *was* militair onmogelijk', mopperde de kapitein.

Lou Lichtveld beschreef zijn ervaringen in zijn reeds genoemde boek, 'De Sfinx van Spanje'.

Maandagochtend was de spanning niet meer uit te houden. Het schieten in de nabije verte duurde voort, en van onze heuvel uit zagen wij steeds meer gebouwen in brand. Thans scheen ook de Sagrada Familia rook uit te slaan. (. . .) Een steeds dikkere rook steeg op van de voet der torens; het brandde al uren lang, en een rooknevel hing over de gehele wijk, een uitgesproken arbeiderswijk. De kerk van Bonanova, vlak bij ons, brandde reeds sinds gisteren; een arbeider op de heuvel die enkele huizen daar vandaan woonde, vertelde ons, dat men er wapens en munitie had gevonden.

Alles had ik eerder verwacht, dan dat de kerken tot arsenalen, forten en kazernes zouden dienen, en de kloosters — zelfs vrouwenkloosters, — tot hoofdkwartieren van de militairen. Toch bleek de waarheid hiervan al aanstonds bij het bezoeken van die wijken, waaruit de gevechten reeds waren weggeluid om op andere punten te worden voortgezet. Daar stonden de ooggetuigen en de bezoekers in kleine groepjes bijeen, en de eersten wezen precies aan, hoe de machinegeweren op de torens en de daken van de kerken opgesteld waren. Zij wezen ons de gaten in de tegenoverliggende muren, die alleen van die punten uit hadden kunnen ontstaan.



Op de Rambla, een der drukste handelsstraten van de stad, werden de civiele voorbijgangers regelrecht onder vuur genomen van een kerk uit, die, zoals kort daarop bleek, door middel van een geheime gang met een kantoorgebouw daarnaast verbonden was. De aanval bleek zorgvuldig voorbereid.

Het rechte van wat er gebeurde kwamen wij nog altijd niet te weten. (. . .) Des avonds gingen wij wederom naar onze Plaza, die ditmaal drukker bevolkt bleek. Een troep jonge arbeiders stond er opgewonden te debatteren. (. . .) Plotseling raasde een vrachtauto op ons toe, vol bewapende arbeiders. (. . .) Men stormde om de vrachtauto heen. — ‘Salud, camaradas! Hebben jullie kranten?’ Neen, ze hadden er geen. Een korte uitwisseling van indrukken volgde, en de auto raasde verder. Er kwam er wéér een. Ditmaal vol met blauwe uniformen. Guardia de Asalto, de Spaanse storm-politie. De wagen hield stil, en ik kon

nauwelijks mijn ogen geloven: zij hieven de gebalde vuist op, en groetten: 'Salud, camaradas!' Het was een zeldzame sensatie, deze professionele verdedigers van de machthebbers de groet te zien brengen van het uitgebuite volk. Toen wij de dag daarop een Guardia Civil (marechaussee) een arbeider zagen omhelzen, begon alles op een sprookje te lijken. Toevalligerwijze bemerkten wij in een voorbijrazende auto Juanito, en nog een andere bekende, Paco. Ook zij hadden ons gezien en stopten. (. . .) 'Vechten jullie niet mee?' vroeg Juanito met ironische verbazing.

'Vreemdelingen . . .', zei Paco. (. . .) En zij begonnen opgewonden de toedracht van zaken te vertellen. De officieren van een paar aan de rand van de stad liggende kazernes hadden hun manschappen getrakteerd op cognac, en ze toen de straat op gecommandeerd 'ter verdediging van de republiek'. Bij het universiteitsgebouw vond het eerste treffen plaats, een tweede troep rukte vanuit het noorden aan, een derde van de haven uit. Zo zouden zij het centrum van de stad als het ware kunnen insluiten. Maar de patrouilledienst der arbeiders had goed gefunctioneerd; uit zijstraten, hoeken en portieken drongen zij te voorschijn, verschansten zich achter stenen banken en bomen, en namen de verraste soldaten onder vuur. De officieren voerden licht veldgeschut en machinegeweren aan; de kanonnen werden door erop los stormende mannen en vrouwen genomen, die ze veroverden met de blote handen, of met geen ander wapen dan knuppel en keukenmes. (. . .)

'De twee grootste slagen', sprak Paco, de bedaardere, 'zijn op de Plaza de Cataluña en in het havenkwartier, bij de Capitanía geleverd, vanwaar de Rebellen het hoofdcommando voerden. De telefooncentrale is regelrecht belegerd en met geschutvuur genomen. Maar wij wisten, dat dit gebouw tot elke prijs in onze handen moest blijven. Aan de overkant hadden de militairen zich in het Hotel Colón sterk gemaakt.

We hebben ze er ook uitgekregen, net als uit de Capitanía.' (. . .)

Bij de haven was Ascaso gevallen, de bekende anarchistenvoorman. C.N.T. en F.A.I. hadden de morele leiding van de tegenweer gehad. Bijna alle arbeiders droegen het zwart-rood van de Anarchistische Federatie, en de auto's waren met hún letters beschilderd. Ook Estat Català (regionalisten) en P.O.U.M. (revolutionaire socialisten) vielen op. (. . .) Wij besloten elkander de volgende morgen in de stad te ontmoeten. Een waanzinnige afspraak. Maar de weg erheen was vol sensaties. Door de lege straten suisdend voortdurend auto's met gewapende arbeiders, vele thans ook bedekt met matrassen en beddegoed; iedereen voerde zijn eigen nachtlogies met zich mee in deze bewogen tijd. Men begroette elkaar met luide roepen: 'Viva la República!' 'Vivaaaa!!' (. . .)

Hoe verder wij in het centrum van de stad doordrongen, des te levendiger werden de straten. Op haast iedere hoek was er het een of ander in beslag genomen gebouw. Ze droegen ruwe opschriften met krijt: 'In beslag genomen door de C.N.T.' of 'Onteigend door de Regering ter inrichting van een school'. Dan weer: 'In beslag genomen door het Volksfront'. Maar het meest van al kwam het anarchistenteken voor: 'C.N.T.' (Nationale Confederatie van Arbeiders). Steeds waren de in beslag genomen gebouwen kloosters of andere kerkelijke instellingen. Eerst later volgden de villa's en paleizen. Ook vonden wij zonder uitzondering alle kerken verbrand of leeggehaald. Alleen de kathedraal was intact en gesloten en droeg het opschrift: 'Eigendom van het volk. Onder bescherming van de Generaliteit'. Ik wist maar al te goed wat in de andere kerken behalve wapens, munitie en geldschatten weggeruimd was. Een onbeschrijflijke, zo goed als waardeloze kitsch. Zelfs de mooiste oude kerken bevatten hier slechts rommel. (. . .)



Ten slotte stonden wij op de Plaza Cataluña, het middelpunt van de uitgestrekte stad, gisteren en eergisteren nog het middelpunt van de strijd. Grote granaatholen in de gevels, talloze kapotte venster-ruiten. Verschillende van de monumenten die er staan, waren beschadigd. Hier en daar lagen de opgezwollen lijken van gevallen paarden en verspreidden een misselijk-makende verrottingslucht, die zich vermengde met de walm der brandende gebouwen. Een treurig verlaten slagveld was dit vroeger zo levendige plein geworden. Op de Rambla hetzelfde gezicht. Maar merkwaardigerwijze was er *geen enkele winkel geplunderd*, geen enkel paleis verwoest. Slechts de kerken en kloosters die door de Rebellen zelf tot strategische objecten gemaakt waren. De krantenkiosken waren doorzefd van kogels. En een sigarenkiosk, met metalen blinden gesloten, was als een sardinenblikje opengemaakt en geledigd. Het was het enige geval van plundering dat wij te

zien kregen, alleszins verklaarbaar na de doorstane strijd . . . Nu kwamen wij allerlei bekenden tegen, die eenstemmig de heldenmoed der anarchisten prezen. Ooggetuigen die nog geheel ontdaan waren van de strijd en het bloedvergieten, vertelden ons de talloze staaltjes van persoonlijke moed, die fantastisch klonken. Overal heerste een bewonderenswaardige discipline. Zelfs bij de verbranding van de kerkelijke inventarissen die wij hier en daar meemaakten, ging het in zekere zin ordelijk toe. Bewapende mannen bewaakten de brandstapels vóór de kerkdeur. Het was niemand toegestaan ook maar het geringste weg te nemen. Zelfs het gevonden bankpapier werd gedurende de eerste dagen in enthousiaste onwetendheid verbrand. Alle overwegingen werden overheerst door de innige wens, voorgoed met het verleden te breken. Een paar kleine scènes die wij meemaakten, waren erg typerend. Het ijzeren rolluik van een sigarenwinkel was door een kanonskogel ernstig beschadigd. Daarvóór stonden een paar arbeiders in heftig dispuut, dat hiermee eindigde, dat de een den ander een pakje sigaren afnam en hem dwong alles af te geven wat hij verder aan tabak bij zich had. Tegenspuiterend haalde de ander uit zijn verschillende zakken de sigaren te voorschijn, die dan door de omstanders weer in de onbeheerde winkel werden gedeponeerd.

Een oud vrouwtje dat wilde oversteken, sprak mij aan: 'Hoor eens, kameraad . . .'

Er was een nieuwe toon gekomen. Een nieuw ideaal.

Op 20 juli nodigde Companys de triomferende leiders van de anarcho-syndicalisten, die hij enkele dagen tevoren als bondgenoten had geweigerd, voor een bespreking uit. Companys zei nu:

Jullie hebben gewonnen en alles is in jullie macht; als jullie mij niet nodig hebben of mij niet meer als President van Catalonië willen hebben, zeg het dan nu, en ik zal een soldaat meer worden in de strijd tegen het fascisme. Aan de andere kant,



Het Alcázar van Toledo

over van de Catalaanse regering, die overigens bleef voortbestaan.

Elders in Spanje. Na het mislukken van de opstand in Barcelona, dorst het garnizoen in Valencia zich niet bij de rebellen aan te sluiten. Dagenlang duurde de onzekerheid, tot ook hier de kazernes door het volk werden ingenomen.

In Noord-Spanje kregen de rebellen, die zich nationalisten noemden, direct de macht in handen. Alleen het Baskenland, de mijnstreek van Asturië en het tussenliggende kustgebied bleef republikeins. De stad Irún aan de Franse grens werd na heftige strijd door de troepen van generaal Mola, de opperbevelhebber in het noorden, ingenomen. Bij Irún vocht ook het vreemdelingenlegioen. Over de soldaten ervan schreef Brouwer:

Deze laatsten vochten, bijv. voor Irún, met ontbloote borst en maakten door hun verweerde harde koppen en hun doodsverachting den indruk van overlevenden uit een vervlogen tijdperk.

Ook in Aragón slaagde de opstand. De hoofdstad Zaragoza

was hèt bolwerk van de CNT. De arbeiders beschikten hier niet over wapens en vertrouwden te lang op de burgerlijke gouverneur. Een algemene staking werd bloedig onderdrukt. Nadat in Barcelona bekend werd, dat Aragón in handen van de tegenstander was, maakten arbeidersmilities zich gereed om Zaragoza te bevrijden. Onder leiding van Durruti trokken de eerste colonnes naar het Aragónfront, een bonte stoet, bewapend met de wapens, die men op de 19de juli had bemachtigd.

Het was groots, indrukwekkend . . . en fantastisch ouderwets.

De militietroepen, aanvankelijk op zich zelf opererende guerilla-eenheden, drongen tot vlakbij Zaragoza en Huesca door, maar slaagden er niet in, deze steden te veroveren. Wel werd een derde van Aragón bevrijd.

Op dezelfde wijze trokken arbeiderscolonnes uit Madrid om de omliggende steden te bevrijden. Ten noorden van Madrid in de Sierra de Guadarama, waren zij weldra in felle gevechten met de legers van Mola gewikkeld. In Toledo trok het militaire garnizoen, onder bevel van overste Moscardó, zich terug in het Alcázar, een oude vesting binnen de stad. Wekenlang werd het Alcázar, waarin zich 1700 militairen en burgers (waaronder 700 vrouwen en kinderen) bevonden, belegerd door de milities. Zij slaagden er niet in, het Alcázar te nemen. Met een mijn trachtten zij het bolwerk te vernietigen. Het communistische dagblad 'De Tribune' van 19 september meldde met grote koppen:

Het Alcazar is uit elkaar gespat. Aan de lankmoedigheid van de regering kwam een einde!

Het enorme Morenkasteel in Toledo, het Alcazar, is gisterenmorgen na een beleg van negen volle weken door de regeringstroepen opgeblazen. (. . .) Thans is het oude Morenfort nog slechts een rokende puinhoop, waar het laatste fascistische verzet door de regeringstroepen wordt vernietigd . . .

Moscardó hield echter stand. Het Alcázar werd hèt heldenfeit van de nationalisten, waarover spoedig een uitgebreide literatuur verscheen. De Italianen maakten er later een film over. De hieronder volgende passage is

ontleend aan een boek van Dr. Rudolf Timmermans over het Alcázar. Het werd in het Nederlands vertaald. Een vliegtuig van Franco heeft kans gezien, een trommel te parachuteren boven het Alcázar. Twee verdedigers voeren er het volgende gesprek over.

‘Wat? Heeft Franco ons geschreven?’

‘Ja, en er was een trommel vol levensmiddelen: melk, chocola, sardines en weet ik wat, bij.’

‘Die sardines heb je zeker niet bij je? Lees dan den brief maar voor.’

‘Luister:

De bevelvoerende Generaal van het Afrikaansche en Zuid-Spaansche leger.

Een broedergroet van dit leger aan de dappere verdedigers van het Alcázar! Wij naderen U steeds dichter en, terwijl gij weerstand biedt, zullen wij U te hulp snellen. Daarbij helpen wij U nu reeds, met wat in ons vermogen ligt. Na alle moeilijkheden overwonnen te hebben, rukken onze afdelingen op, iederen tegenstand verpletterend.

Leve Spanje!

Leve de dappere verdedigers van het Alcázar!

Generaal Franco’

‘Nou, wat zeg je daarvan?’

‘De sardines en de chocolade kunnen zij van mij cadeau krijgen. Die mogen de vrouwen en kinderen of de gewonden hebben. Maar dat Franco — een ogenblik! . . . Zoo’n brutale vlegel!’ Fluitend vliegt er een kogel door een van de vensters van het hospitaal — ‘maar dat Franco, zeg ik, aan ons denkt en ons niet vergeet en dat hij aan ons allemaal schrijft en niet alleen aan de officieren, dat doet je goed.’

Het Alcázar werd op 26 september ontzet. Moscardó had meer dan de helft van zijn mannen verloren. Zijn oudste zoon was door de republikeinen doodgeschoten. De Moorse troepen en het vreemdelingenlegioen, die Toledo veroverden, doodden de gewonde republikeinen, die in het hospitaal lagen met handgranaten. Moscardó werd tot generaal bevorderd. In de tweede wereldoorlog, toen

de terreur het hevigst was in Spanje, was hij militair gouverneur van Catalonië.

In Zuid-Spanje werd overal verwoed gevochten. Van enige samenhang was hier eerst weinig sprake. Borkenau, die hier zes weken na het begin van de burgeroorlog rondtrok, noteerde in zijn reisverslag op 1 september:

Wij passeerden Puerto San Vicente, het zuidelijke hoekpunt van het Estremadurafront, en de staf vertelde ons, dat elf mijl voorbij de posten van de regering het dorp Alía lag, dat alleen door de eigen inwoners werd verdedigd, zonder enige hulp van de regeringsmilitie. Dit miserabele dorp was driemaal van bezetter veranderd, maar hield nog steeds stand. Het enige contact met het regeringskamp is een telefoontje iedere ochtend vanuit Puerto San Vicente, om zeker te zijn dat de fascistten er nog niet binnen getrokken zijn. Wij gingen, op eigen risico, door naar Alía. Daar vonden wij inderdaad een verwoest dorp, maar in geweldige politieke opwindung. Iedereen, die een geweer te pakken heeft gekregen, loopt ermee rond. Een aantal boeren, uit dorpen verder naar het westen gelegen en bezet door de fascistten, helpen bij de verdediging. Bij het uitbreken van de burgeroorlog was de guardia civil in opstand gekomen en had het dorp bezet. Iedereen, waarvan zij wisten dat hij sympathiseerde met de regering, werd doodgeschoten. Daarna hadden de boeren het dorp heroverd en op hun beurt de guardia civil uitgemoord. Vervolgens was het dorp opnieuw ingenomen en hernomen. Op het ogenblik is er geen contact met de vijand. Men gelooft dat diens voorposten in Guadalupe zitten. Niemand heeft meer dan de vaagste denkbeelden over de positie van de vijand op het ogenblik (dat is langs het hele front zo), maar zijn komst wordt iedere dag verwacht. (. . .) Zo groot is hun enthousiasme dat zij in al hun armoede nog voedsel hebben gezonden naar de troepen achter hen, in Puerto San Vicente, zonder om betaling te vragen. Toch had dit dorp, het meest enthousiaste dat ik ooit in Spanje zag, geen enkele anarchist onder

zijn bewoners, en de enige bestaande politieke organisatie was een heel kleine groep van de socialistische jeugd. Bij de februari-verkiezingen stemde dit dorp, dat zo ondubbelzinnig en van ganser harte revolutionair is, op overweldigende wijze voor rechts, onder druk van de 'caciques'.

Sevilla en andere grote steden in Andalusië gingen direct voor de republiek verloren. Generaal Queipo de Llano nam hier de macht in handen.

Generaal Queipo de Llano, een uitzonderlijke en bekwame Castiliaan, was met twee metgezellen in de stad gekomen. Hij probeerde de officieren in Sevilla over te halen, het detachement van 180 man in de barakken aan zijn zijde te brengen. De officieren weigerden, tot hij de bedreiging van een revolver aan zijn overredingen toevoegde. Nadat de mannen waren overgehaald, was de generaal in het bezit van twee tanks en verscheidene machinegeweren. Hiermee verscheen hij op straat, waar de anarchisten aan het branden en plunderen waren. Hij was nog niet ver gekomen, toen hij stuitte op 600 man van de Asaltos, de stootpolitie met linkse sympathieën, die door de partij van Azaña was gevormd. Natuurlijk hadden zij niets gedaan om de orde te handhaven. Maar de Andalusiërs zijn wispelturig en de overredingskracht van tanks en machinegeweren is sterk. Zij besloten, ook hun lot aan dat van Queipo de Llano te verbinden. Hij verkreeg spoedig de radio en sprak een beroemde serie redevoeringen uit, die eerst fantasieën waren, maar later bleken profetieën te zijn.

Dit schreef de Engelse professor Sencourt in een boek over de burgeroorlog. Een aanvullend verhaal over de eerste dagen in Sevilla, deed Antonio Bahamonde, die een jaar lang werkte bij de propaganda-afdeling van Queipo de Llano, maar toen uit Sevilla vluchtte. Over de bezetting van de arbeiderswijken van Sevilla vertelde hij, dat deze eerst ingenomen werden na de aankomst van Moorse soldaten en het vreemdelingenlegioen. De Moren werden met vliegtuigen — waarbij Duitse en Italiaanse — uit

Marokko overgevlogen.

Teneinde hen in een groter aantal te kunnen transporteren, waren zij aan de vleugels van de vliegtuigen vastgebonden.

In café Madrid, in de Sierpesstraat, zag ik twee Moren die de striemen lieten zien, die de koorden op hun lichaam hadden achtergelaten.

San Julián, San Bernardo, La Macarena, El Pumerajo, Triana, al deze wijken verdedigden zich heldhaftig, bijna zonder wapens. Zij moesten één voor één genomen worden. De Moren, die als stoottroepen werden gebruikt, drongen naar binnen, door met handgranaten te gooien. Het bloedbad in San Julián was vreselijk. De rebellen dwongen alle mannen die zij in de huizen aantroffen, de straat op te gaan en zonder na te gaan of zij aan de gevechten hadden deelgenomen, werden zij daar gedood.

Het laagliggende deel van Triana werd vanaf de andere oever van de rivier in puin geschoten. De Moren drongen de huizen binnen, van waaruit zij meenden dat geschoten was, en doodden alle bewoners met hun messen, vrouwen en kinderen niet uitgezonderd.

En hoe zag een Engelse dame, mevrouw Eleonora Tennant, dezelfde gebeurtenissen? Zij bezocht nationalistisch Spanje in de eerste maanden van de strijd en schreef een boekje over hetgeen zij had gezien en gehoord. De uitgevers deelden, op de flap van haar boekje, iets over haar mee.

Zij ging als een onafhankelijk waarneemster, zonder voorrechten en zonder dat zij politieke belangen vertegenwoordigde. (. . .) *Haar boekje* werpt een geheel nieuw licht op de toestand in Spanje en dient gelezen te worden door iedereen die onbevooroordeeld is en feiten wil in plaats van propaganda.

Over de verovering van Sevilla werpt Mrs. Eleonora's boekje inderdaad een geheel nieuw licht.

Generaal Queipo de Llano nam Sevilla met een handjevol mannen, minder dan 200. Terwijl de Roden bezig waren in een deel van Sevilla woningen in

brand te steken, riep Generaal Queipo de Llano op het centrale plein, nationalistische vrijwilligers op. De weerklank onder alle klassen was verbazingwekkend. Er vonden vele opmerkelijke voorvallen plaats. Er waren, bij voorbeeld, snel twee colonnes van Rode vrijwilligers gevormd om te helpen bij de verdediging van Sevilla. De ene kwam van de Rio Tinto mijnen, de andere uit Huelva. De colonne uit Huelva kwam het eerst aan en liep onmiddellijk naar Generaal Llano over. Hierop liet de Generaal de colonne omkeren en de stad uit marcheren, hun kameraden tegemoet die van de Rio Tinto aankwamen. Deze laatsten waren zo verrast door de ontvangst die zij ontvingen, dat zij zich haastig terugtrokken. Na drie dagen was Sevilla geheel en al in handen van de Nationalisten.

Zuid-Spanje werd als een socialistisch en communistisch bolwerk beschouwd, en toen Sevilla zo gemakkelijk in handen van de Nationalisten viel, was dit een teken, dat alle klassen hun bekomst van het Communisme hadden.

Over de arbeidsverhoudingen vertelde Mevrouw Eleonora Tennant ook opmerkelijke feiten.

De Britse directeur van een fabriek in Sevilla, die met vakantie was, toen de burgeroorlog uitbrak, zei, dat hij, toen hij in augustus terugkwam, niet kon geloven, dat zijn werknemers nog dezelfde mensen waren. Arbeiders die hem vroeger dreigende blikken toewierpen (naar zij nu verklaren uit angst ervan verdacht te worden lauwe aanhangers van het communisme te zijn), spraken op de vriendelijkste wijze met hem en vertelden hem, dat zij alles zouden doen om een terugkeer naar het communistische bewind te voorkomen. Hij zei, dat er een volledige verandering had plaats gehad in de verhouding tussen de bazen en de mensen. Er is nu een gevoel van geluk en tevredenheid onder zijn werkmensen, wat in jaren niet had bestaan.

Op de vraag, hoe de nationalisten zijn arbeiders behandeld hadden en of er velen waren doodgeschoten,

antwoordde hij, dat hij slechts één van zijn arbeiders verloren had; een beruchte communist die door de nationalistten was doodgeschoten (omdat hij na herhaalde waarschuwingen weigerde, zijn wapens over te geven).

Zoals veel keurige dames, kwam mevrouw Tennant tot twee definitieve meningen over Spanje:

De eerste is, dat het communisme nooit geluk en welvaart voor de arbeidersklasse zal brengen. De tweede is dat Spanje, onder de leiding van Generaal Franco, opnieuw een grote natie kan worden.

Het fascisme is slechts

de reactie van de beste elementen van een volk tegen de slechtste.

Het zou nooit ontstaan zijn, als er geen communisme was geweest en het zou vanzelf verdwijnen, als het communisme verwijderd zou zijn, waarna de wereld 'safe for democracy' zou zijn. Aldus Eleonora. En zij eindigde haar boek, dat verscheen in een tijd, toen er miljoenen werklozen in Engeland waren, met de woorden:

Zelfs als de mannen, ingeslapen als zij zijn door de huidige golf van welvaart, niet de bedreiging van de Britse democratie door het communisme zien; de vrouwen van Engeland worden zich het gevaar snel bewust.

¡CAMPO!

CONFEDERACION
NACIONAL DEL
TRABAJO



ESPAÑA



SEMANARIO CAMPESINO

Wonderen doet alleen de producerende mens.

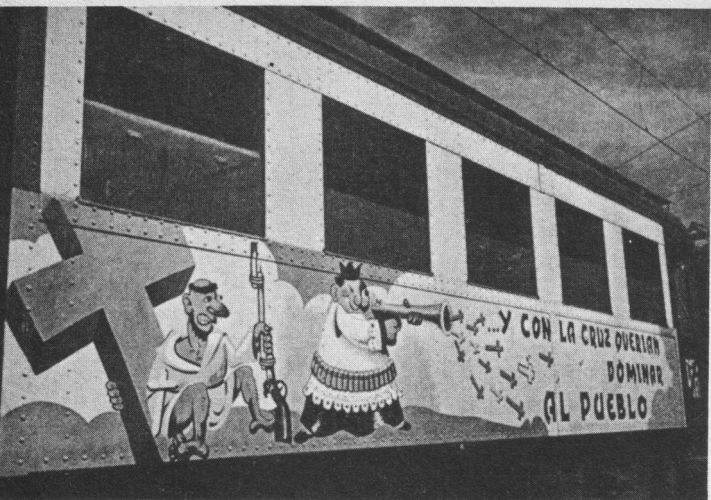
Het republikeinse Spanje en de sociale revolutie

Twintig jaar na het uitbreken van de Spaanse burgeroorlog, schreef S. Haffner in het Engelse blad, *The Observer*

De liberale parlementaire republiek van 1931 was nooit partij in de burgeroorlog. Zij hield op te bestaan, op de dag dat de burgeroorlog begon, op 19 juli 1936.

Hierin steekt veel waars. De opstand van de generaals werd niet door de liberale republiek beantwoord, maar door een sociale revolutie. Het uiterlijk van Spanje veranderde geheel. Dat was het eerste wat de bezoekers, zoals de Franse schrijver Kaminski, opviel.

Alles en iedereen draagt insignes en opschriften: op het vest, op de mouw, op de baret. Het zijn bijna altijd de magische letters van de anarchistische organisaties FAI en CNT met de rood-zwarte kleuren. Het rood van de socialisten, communisten en de POUM, het rood geel paars van de Spaanse republiek en de gele en rode strepen van Catalonië raken daarin verloren. Het korte oponthoud aan het



station in Port-Bou toont reeds het domineren van de anarchisten in Catalonië. Niets is ontroerender, dan de kinderlijke propaganda, die de massa's zelf maken. Op alle huizen, op alle muren, op alle kleren, op de auto's, op wagons, overal vindt men opschriften en tekeningen, die de strijd tegen het fascisme en de revolutionaire wil symboliseren. Soms zijn het volledige schilderijen; de spoorwegmannen vooral schijnen neiging tot schilderen te hebben. Deze propaganda heeft niets georganiseerd noch kunstmatig, zij gaat niet van een ministerie uit, zij komt uit het diepst van de volksziel. Toch zijn er ook affiches, die door de regering, de politieke partijen en de vakbewegingen zijn uitgegeven. (. . .) Op een van die affiches, biedt een jonge vrouw, die lijkt op Marianne uit de Franse revolutie, aan de toeschouwers een geweer aan . . .

De opstand van het volk op de 19de juli en de sociale revolutie zijn verbonden als kruis en munt van een geldstuk.

De revolutie ging uit van de anarcho-syndicalisten. Zij

Les milicies, w
necessiten!



begon in Barcelona, maar spreidde zich uit over grote delen van republikeins Spanje.

Collectivisatie — de bedrijven aan de arbeiders die erin werken — is het begin van het anarchistische ideaal, het comunismo libertario. Nationalisatie — met een bedrijfsleiding die in de eerste plaats naar boven toe verantwoordelijk is — wijst het anarcho-syndicalisme af. In Catalonië kwamen de meeste en de grootste fabrieken in handen van de arbeiders. De eigenaars waren in vele gevallen gevlucht of waren aanhangers van Franco of werden als zodanig beschouwd. Met het hoger personeel was dit ten dele ook het geval. Velen van hen werkten echter met de arbeiders en hun bedrijfsraden mee.

Het beslissen van de arbeiders in de bedrijven zelf, betekende, dat er een grote verscheidenheid van vormen ontstond. Soms werd een eenheidsloon ingesteld, soms bleven er loonsverschillen bestaan; hier kwam alle macht aan de raden, elders oefenden deze slechts toezicht uit op de oude bedrijfsleiding.

Het platteland collectiviseerde eveneens en ook hier ontstond een grote verscheidenheid. Evenals in Israël ontstonden verbruikskoöperaties, waarbij ieder zelfstandig werkte, naast de uiterste vormen van verbruiks- en produktiecommunisme, en vele tussenvormen. De afzonderlijke collectieven bevonden zich in voortdurende ontwikkeling. Er bleven ook particuliere boerderijen bestaan. Het grootgrondbezit verdween geheel.

De revolutie was een zaak van het volk. De regeringen in Madrid en Barcelona keken toe en kwamen met regelingen achteraf. De voormannen van de CNT hadden evenmin de leiding in handen. Dat was ook in strijd met hun opvattingen. Kaminski, die de collectivisaties bezocht, schreef

De rol van de leiders is zeer beperkt in de Spaanse revolutie.

Het was het volk zelf dat handelde. De maatschappelijke omwenteling in Spanje was de meest authentieke *arbeiders*-revolutie uit de geschiedenis van het socialisme. Gaston Leval, een Franse syndicalist, die jaren in Spanje woonde en het enige samenvattende boek over de col-

lectivisaties schreef, gaf hierin als één van zijn conclusies:

Ik wil de aandacht vestigen op een opmerkelijk feit: het falen aan de top, van de leidinggevende personen: Ik zinspeel hierbij niet alleen op de socialistische en communistische politici, maar ook op de meest bekende anarchistische militanten, de 'leiders'. Het Spaanse anarchisme had er een groot aantal. De bekwaamste, Orobón Fernandez, stierf kort voor de revolutie.

(. . .) Maar van het begin af aan werden deze militanten geheel in beslag genomen door de officiële regeringsplichten die zij aanvaardden, ondanks hun traditionele afkeer van regeringen. De gedachte van de anti-fascistische eenheid had hen tot dit standpunt gebracht. Het was noodzakelijk om niet over beginselen te spreken, om concessies te doen. Hierdoor konden zij niet meer als voormannen optreden en bleven zij terzijde staan bij het grote werk van de reconstructie, waaruit het proletariaat kostbare lessen voor de toekomst zal putten. Zonder twijfel hadden de leiders nog waardevolle adviezen kunnen geven, zij hadden algemene beginselen aangaande actie en coördinatie kunnen geven. Dit hebben zij niet gedaan. Waarom niet? Het kwam, doordat zij in de eerste plaats bezig waren geweest met de vernietiging van de bestaande orde. De strijd tegen de staat en het kapitalisme had hen ertoe gebracht, al hun culturele kracht en hun prestige op politieke vraagstukken te richten. (. . .) Hoe was succes dan mogelijk? De reden daarvan was niets anders dan de positieve intelligentie van het volk. Dat was onze geheime kracht.

Gedurende tientallen van jaren hadden anarchistische kranten, tijdschriften en brochures bij de militanten de gewoonte doen rijpen om zelf te handelen, zelf initiatief te nemen. Zij hadden altijd zelf gedacht en gehandeld, soms goed, soms fout. Door het lezen van kranten en tijdschriften, brochures en boeken, had een ieder zijn eigen persoonlijkheid ontwikkeld en verdiept. Zij hadden nooit een dogma voorge-

L'ESPECULADOR



Avui

us oferirà preus molt elevats pels vostres productes, perquè hi ha poc de tot i sap que podrà revendre'ls als consumidors a uns preus molt més alts encara...

però...



Demà

quan vingui la normalitat i retorni l'abundància, us obligarà altra vegada, com feia abans, a vendre els productes a qualsevol preu i es cobrarà amb escreix el diner que ara us paga de més.



Publicacions
de la Direcció General
d'Agricultura

Tegen de speculanten.

schoteld gekregen of een veilige uniforme gedragslijn. Door de studie van concrete problemen, door de kritiek op economische en politieke opvattingen, waren duidelijke denkbeelden over de revolutie langzamerhand gerijpt. (. . .)

Een groot aantal van de 60.000 lezers van het libertaire tijdschrift '*Studi*' volgde met belangstelling de gedetailleerde artikelen over de problemen waarmee een revolutie geconfronteerd wordt, inzake de voedselvoorziening, brandstoffen of de landbouw. Vele syndicalistische groepen deden dit eveneens. En toen op het congres van Zaragoza in mei 1936 een beroemde militant, die altijd een Olympische onverschilligheid tegenover dergelijke kwesties had getoond — later was hij een even goede minister als slechte organisator — een uiteenzetting gaf van het vrijheidslievend communisme, waaruit het gebrek aan werkelijke inhoud van zijn denken duidelijk bleek, toonden de arbeiders en boeren, die uit alle provincies bijeen waren, onverholen hun afkeuring. Zij wisten namelijk heel goed dat het sociale leven op een meer methodische wijze doordacht en georganiseerd moest worden. Al deze studie en de aanwezigheid van daadwerkelijke wil om de sociale strijd te voeren, deden de kwaliteiten ontstaan die de geweldige resultaten van de agrarische collectivisaties en de industriële organisatie mogelijk maakten. De capaciteit van het volk. Dat is intelligentie plus wilskracht. Dit is het geheim. Hieraan ontbrak het zelfs bij de eenvoudigste arbeider niet. (. . .) Ik reed (. . .) naar Barcelona met een kameraad — de regionale raadgever voor economische zaken (*van Aragón*) — die naar Valencia ging om een laatste wanhopige poging te doen om met behulp van de centrale regering zijn vrouw te redden, die door de fascistten in Zaragoza gevangen werd gehouden. Het was een eenvoudige man, uiterlijk en van karakter. Maar een opmerkelijk man. Hoewel hij gekweld werd door het lot van zijn vrouw, legde hij mij van alles uit over de nieuwe stukken

land die in cultuur gebracht moesten worden, over kolen-, ijzer- en mangaanmijnen die men zou kunnen ontginnen, over kanalen die gegraven moesten worden, over de handel met Catalonië, over de verhoudingen tussen individuele en gecollectiviseerde boeren.

Wij spraken over de elektrificatie. Hij zette mij een plan uiteen voor een enkel netwerk, teneinde de waterkracht te verenigen en gelijkelijk over de gesocialiseerde streken te verdelen en zodoende concentratie van de industrie te voorkomen, evenals de bovenmatige, vaak unfaire specialisatie van de landbouw. Zijn diepe kennis van de Spaanse economie verbaasde mij. Hij was een arbeider in de glasindustrie, pas 32 jaar oud. (. . .)

De revolutie ontwikkelde zich in uiterst gecompliceerde omstandigheden. (. . .) Het vereiste fantastische inspanningen om de anarchistische beginselen in praktijk te brengen. Maar op vele plaatsen werd het gedaan. De organisators leerden voor elk probleem een oplossing te zoeken, aan alles aandacht te schenken.

Ik herhaal: het was mogelijk, doordat wij de intelligentie van het volk aan onze kant hadden.

Deze vond haar weg en bood het hoofd aan de duizenden moeilijkheden van het leven en de revolutie. Deze intelligentie organiseerde de militie en versloeg het fascisme in het eerste stadium van de burgeroorlog. Deze ging onmiddellijk aan het werk om pantserwagens, geweren en kanonnen te maken. (. . .)

Het was een verrassing te ontdekken dat een groot aantal boeren analfabeet was. Maar zij hadden geloof, gezond verstand dat op de praktijk was gericht, een geest van opoffering, de wil om een nieuwe wereld te scheppen.

Ik wil geen demagogische verdediging van onwetendheid geven. Maar deze mensen hadden een geestesgesteldheid, een hart, van een soort dat opvoeding niet kan geven en schoolse opvoeding vaak verstikt. Geestelijke cultuur is niet altijd een boekencultuur en nog minder een academische. Zij

kan ontspringen uit de levensomstandigheden zelf en wanneer dit gebeurt, heeft ze meer dynamiek. Ongetwijfeld zouden grote intellectuelen grote diensten hebben kunnen bewijzen door zich te wijden aan hetgeen er te doen was, door het werk te coördineren, door algemene lijnen voor te stellen, door bepaalde industriële streken te waarschuwen voor bepaalde vergissingen, door aanvullende activiteiten voor te stellen om een harmonische ontwikkeling te krijgen, door te stimuleren en te corrigeren. In Spanje ontbraken dergelijke grote geesten echter. Het werk van onze intellectuelen was niet van dien aard dat de toekomst erdoor verhelderd werd, deze intellectuelen waren eerder literair dan sociologisch in hun werken, zij waren meer agitators dan praktische gidsen. En de boeren — libertairen en anderen — van Aragón, Levant, Castilië, Estremadura, Andalusië, de arbeiders van Catalonië, begrepen dit en handelden zelf. (. . .) De industrieën van Alcoy, die uitstekend georganiseerd waren, werden allemaal door arbeiders geleid, evenals die van Elda en Castellón. In Carcagente, in Elda, in Granollers, in Binefar, in Jativa, in het transport, in het scheepstransport, in de collectieve landbouwbedrijven van Castilië of in de semi-socialisatie in Ripoll en Puigcerda — alles werd gedaan door de militanten aan de basis.

Wat de regering betreft, deze was even onbekwaam in het organiseren van de economie als in het organiseren van de oorlog.

De intelligentie van het volk, waarover Leval spreekt, schijnt vreemd in een achterlijk land als Spanje. Het is dat niet. Spanje was en is een economisch en sociaal achterlijk land. Het is een vergissing te denken dat *dus* het volk ook achterlijk zal zijn. Het tegendeel is eerder het geval. Door de sociaal-economische achterlijkheid ontbrak in Spanje de mogelijkheid van stijging op de maatschappelijke ladder. In de meer ontwikkelde industrielanden hebben arbeiderskinderen meer mogelijkheden uit het proletariaat te 'ontsnappen'. In Spanje

was dat nooit mogelijk. Maar juist daardoor was er bij het volk van Spanje een reservoir aan intelligentie, dat door de revolutie werd aangeboord. Zoals blijkt uit het volgende verhaal van Lichtveld over een dorpje in Aragón.

Het is verwonderlijk wat een reële en verstandige mensen deze boeren zijn, als men maar spreekt over de dingen die hun aangaan. De eerste dagen zwijgen ze bokkig. Maar in stilte herkauwen ze al het gezegde, tot ze het verteerd en in zich opgenomen hebben. Ze bepraten het met hun vrouwen die het oude slavenleventje allang moe zijn.

Een paar dagen later zet de vijftigjarige vrouw waar wij zijn ingekwartierd mij een aantal economische denkbeelden uiteen, die verbaasd doen staan over het doorzicht en gezond verstand dat ze vertegenwoordigen. Ze zegt: 'Onze landbouwproduktie zal ook onder de gunstigste omstandigheden slecht blijven lonen, omdat er niet genoeg consumenten in de buurt zijn en de transportkosten in wanverhouding staan tot de geringe daglonen op het land. Wat we nodig hebben, zijn nog een paar fabrieken, gedreven door de aanwezige waterkracht. Dan komen er koopkrachtige consumenten en wordt het evenwicht hersteld. De fabrieken brengen ook voor de boeren welvaart.'

Met een andere boer, een ruim zestigjarige, komt het gesprek op de godsdienst. Of hij ermee tevreden is dat er in de kerk voortaan balen en kisten staan, in plaats van de heiligenbeelden die de militie op het kerkplein verbrand heeft?

'Natuurlijk', zegt de boer, terwijl hij zijn sigarettenpeukje uit de mond neemt. 'De pastoor leefde er goed van zonder te werken, terwijl hij toch een mens is zoals ieder van ons. En die beelden hebben nog nooit een wonder gedaan. Wonderen doet alleen de producerende mens.'

Hij zegt het letterlijk zo: 'el hombre producente.' Lapidair en oer-wijs, zonder dat hij ooit van Marx of Engels of Bakoenin gehoord heeft. Het zijn deze kleinigheden, deze flitsen van contact met wat men

met recht 'de spaanse volksziel' mag noemen, die de diepste indruk op mij maken.

Tegen de opvatting 'de bedrijven in handen van de arbeiders' wordt aangevoerd, dat dit het groepsegoïsme in de hand werkt. Het 'ieder voor zich' van de particuliere ondernemer zou worden vervangen door het 'ieder bedrijf voor zich'. Deze gedachtegang veronderstelt bij de arbeider eenzelfde — kapitalistische — mentaliteit als bij de ondernemer. Voor de Spaanse arbeiders ging deze veronderstelling niet op. Winst ten koste van de gemeenschap beschouwden zij als immoreel, een verbreking van de solidariteit. Kaminski sprak van 'proletarische religieusiteit' en zei over de arbeiders:

Hun verlangens zijn, hoe ongelooflijk dat ook schijnt, vooral van geestelijke aard. (. . .) Doorgaans denken zij zelfs niet aan beter eten te krijgen of betere kleren, en nergens in Barcelona ziet men arbeiders boemelen. Het dagelijks leven houdt hen minder bezig dan hun militant geloof in een beter leven, vrij, broederlijk, verrijkt met goede scholen.

Voor alles lag — ook economisch — het succes van de revolutie in de morele sfeer. Op het platteland was deze morele en ascetische kant van de revolutie het sterkst. In vele dorpen waar het comunismo libertario was ingevoerd was alle ondeugd — waarbij inbegrepen geld, tabak, alcohol, koffie! — afgeschapt, zonder dat er economisch veel veranderd was. Kaminski voerde in een dorp, waar het geld door bonnen was vervangen, het volgende gesprek.

'Wat gebeurt er als iemand wil vertrekken, bij voorbeeld om naar de stad te gaan?'

'Dat is heel eenvoudig. (. . .) Hij gaat naar het comité en krijgt geld voor zijn bonnen.'

'Dus kan men net zoveel bonnen voor geld wisselen als men wil?'

'Nee, natuurlijk niet.'

Deze brave lieden zijn een beetje verbaasd dat ik zo langzaam van begrip ben.

'Maar wanneer kan men dan geld krijgen?'

'Zo vaak als men het nodig heeft. Men hoeft het

slechts aan het comité te zeggen.'

'Het comité onderzoekt dus de redenen?'

'Vanzelfsprekend'.

Ik ben lichtelijk ontdaan. Het lijkt mij, dat deze regeling slechts heel weinig vrijheid biedt in het vrijheidslievend communisme en ik vraag wat de redenen om te reizen zijn, die het comité accepteert.

(. . .)

'Als iemand een verloofde buiten het dorp heeft, krijgt hij dan geld om haar te bezoeken?'

De boeren stellen mij gerust, dat krijgt hij. 'Zo vaak als hij wil?'

God zij dank, men kan in Alcora zijn verloofde elke avond opzoeken, als men daartoe de lust heeft.

'Maar als iemand naar de bioscoop in de stad wil gaan, geeft men hem dan ook geld?'

'Ja.'

'Ook zo vaak als hij wil?'

Nu beginnen de boeren aan mijn verstand te twijfelen.

'Op feestdagen natuurlijk. Er is geen geld voor ondeugd.'

Ik richt mij tot een jonge boer met een intelligent gezicht (. . .) en neem hem terzijde.

'Als ik je voor zou stellen, jou mijn broodbonnen te geven, zou je ze dan ruilen tegen geldbonnen?'

De man schudt het hoofd.

'Ik ben toch je vriend?'

Mijn nieuwe vriend denkt een ogenblik na en zegt dan:

'Maar je hebt toch zelf broodbonnen nodig.'

'Ik houd niet van brood, ik heb liever caramels.

Ik wil alles wat ik verdien tegen caramels ruilen.'

De boer begrijpt deze veronderstelling heel goed, maar hij hoeft er niet lang over na te denken. Hij begint te lachen.

'Maar dat is zo simpel als wat! Als je caramels wilt hebben, hoef je het maar aan het comité te zeggen.

Wij hebben genoeg caramels. Het comité geeft je vergunning en je gaat ze halen bij de apotheek. Bij ons krijgt iedereen wat hij hebben wil.'

Na dit antwoord heb ik het opgegeven. Deze boeren



Gepantserde bus, in Barcelona na de 19e juli gemaakt

leven werkelijk niet meer in een kapitalistisch systeem, noch moreel, noch gevoelsmatig. Of moeten wij niet liever zeggen, dat zij er nooit in geleefd hebben? De revolutie op het platteland ging verder dan die in de steden. Toch bleek het anarcho-syndicalisme niet alleen in kleine overzichtelijke bedrijven en gemeenschappen mogelijk. In Barcelona, en ook elders, had het syndicalisme het meeste succes in een aantal moderne grote industriële ondernemingen: in de textielindustrie, in de autofabriek Hispano Suiza, die overschakelde op de produktie van pantserwagens, enz. Als voorbeeld van een gecollectiviseerd grootbedrijf volgt hier een overzicht van de organisatie van het openbaar vervoer in Barcelona, dat voor de 19de juli geheel in particulier beheer was.

Op 24 juli, vijf dagen na het uitbreken van de militaire opstand, besloten de mensen van de tram op een bijeenkomst van hun vakbeweging de hele onderneming zelf te beheren. De directeuren en het technische personeel waren verdwenen, hielden zich verborgen of waren in het buitenland. (. . .)

Twee dagen na deze beslissing was alle schade, die door de straatgevechten was ontstaan, gerepareerd en het verkeer werkte normaal. (. . .) De arbeiders hadden een uitvoerend comité van zeven kameraden gekozen. Zij voerden hun taak anders uit dan hun voorgangers. De hoge salarissen werden afgeschaft. In plaats daarvan werden pensioenen ingevoerd voor alle arbeiders boven de zestig jaar. De gecollectiviseerde ondernemingen betaalden alle oude schulden.

Tijdens een algemene vergadering van de arbeiders werd besloten tot de 48-urige arbeidsweek in plaats van de wettelijk voorgeschreven 40 uur, zolang de burgeroorlog zou voortduren.

657 werkloze trammannen werden weer aangenomen.

Door deze twee maatregelen werd het verkeer belangrijk intensiever. De maatregelen van de arbeiderscomités deden het verkeer toenemen. Zij verminderden de tarieven op bepaalde lijnen, stelden nieuwe lijnen in en het gevolg was, dat, in het eerste halve jaar, de inkomsten met 421.387 peseta's toenamen.

De werkplaatsen van het tramwegcollectief werden geheel up-to-date gebracht door

het aanschaffen van moderne machines. (. . .)

In de eerste vijf maanden van de collectivisatie werd er 236.590 km. meer gereden en werden 10 miljoen personen meer vervoerd. (. . .)

Tussen de gecollectiviseerde bedrijven bestaat solidariteit. Het overschot bij het ene wordt gebruik om een ander, dat met grotere moeilijkheden heeft te kampen, te versterken.

Onder geen omstandigheden worden de winsten eenvoudig verdeeld, zoals kapitalistische dividenden, ze worden altijd gebruikt voor doeleinden om het fascisme te bestrijden of de produktie te verbeteren. (. . .)

De algemene vergadering van de arbeiders vindt regelmatig plaats. De uitvoerende comités leggen rekenschap af van hun activiteiten en de positie van de onderneming. Daarna wordt het nieuwe comité gekozen. Binnen anderhalf jaar is het comité van de tramarbeiders tweemaal vervangen

— een teken van de democratische bewindvoering van de comités en de verantwoordelijkheid van de arbeiders. De prijzen van alle materialen stegen enorm, vooral in de laatste maanden. In sommige gevallen bedroeg de stijging meer dan 600 procent.

De algemene stijging van de kosten van levensonderhoud maakte een loonsverhoging noodzakelijk. De stedelijke transportondernemingen betaalden, zolang zij in particuliere handen waren, 700.000 peseta's aan belastingen. Op het ogenblik betalen de gecollectiviseerde ondernemingen drie miljoen per jaar. Dit zijn allemaal zware lasten, die de collectivisatie moet dragen. Maar de prijzen van de kaartjes, reeds de laagste van Europa, *zijn niet verhoogd*.

Het succes en het overwinnen van 'bedrijfsegoïsme' was niet van de omvang van het bedrijf afhankelijk, maar van de aanwezigheid van een actieve groep van militanten in het bedrijf. De kracht van de CNT lag altijd bij deze actieve arbeiders, in de bedrijven zelf.

Waren de economische experimenten een socialistisch succes? Men kan bij de beantwoording van deze vraag niet centralisatie en planning van boven af als maatstaven nemen. De vraag is: wisten de arbeiders ten eerste hun bedrijven economisch rendabel te beheren, ten tweede het economisch leven voldoende te coördineren en ten derde de produktie te vergroten. Een antwoord hierop geven is moeilijk; de revolutionaire periode heeft zeer kort geduurd, er is weinig wetenschappelijke studie aan gewijd, de omstandigheden waren door de oorlog zeer uitzonderlijk, en de revolutie werd niet op alle punten doorgevoerd. Gaston Leval kwam tot gunstige, misschien te rooskleurige, conclusies.

Juridisch waren de gecollectiviseerde bedrijven iets geheel nieuws. Zij waren geen vakverenigingen en evenmin gemeenten in enige traditionele betekenis van het woord. Van deze twee vormen kwamen zij echter dichterbij de gemeentelijke vorm dan bij die van de vakbeweging. (. . .)

De solidariteit was tot het uiterste doorgevoerd in de agrarische collectieven. Niet alleen was iedereen

verzekerd van de noodzakelijkste levensbehoeften, maar de districtsfederaties aanvaardden in toenemende mate het beginsel van wederkerig dienstbetoon tussen de collectieven onderling. Voor dit doel brachten zij gemeenschappelijke reserves bijeen om dorpen te helpen die door de natuur minder goed bedeeld waren. In Castilië werden speciale instellingen voor dit doel opgericht. In de industrie begon iets overeenkomstigs in Hospitalet bij de Catalaanse spoorwegen. Het werd later ook in Alcoy toegepast. In alle agrarische collectieven vormden de arbeiders groepen om het werk op het land te verdelen; gewoonlijk was een bepaald stuk land aan één groep toegewezen. Vertegenwoordigers van de werkgroepen overlegden met de gedelegeerde van het gehele collectieve bedrijf over het werkplan. Deze speciale organisatievorm ontstond spontaan uit plaatselijke initiatieven.

Ter aanvulling van deze methoden — en van overeenkomstige bijeenkomsten van groepen voor bijzondere werkzaamheden — kwam het collectief wekelijks, twee-wekelijks of maandelijks in algemene vergadering bijeen. Dit was ook een spontaan ontstane nieuwigheid. De algemene vergadering onderzocht de werkzaamheden van de leden van de centrale raad die zij ook benoemd had en besprak speciale gevallen en onvoorziene problemen. Alle inwoners — mannen en vrouwen, producenten en niet-producenten — namen deel aan de besprekingen en de besluitvorming. In vele gevallen hadden de 'individualisten' (de inwoners die niet tot het collectief waren toegetreten) gelijke rechten in de algemene vergadering.

In de landbewerking waren de belangrijkste punten van vooruitgang: het snel toenemende gebruik van machines en irrigatie, grotere verscheidenheid in de produktie en bebossing. In de veefokkerij: de selectie bij het fokken en de toename van de veestapel, het aanpassen van de samenstelling van de veestapel aan de plaatselijke omstandigheden en het op grote schaal bouwen van gemeenschappelijke stallen en schuren.

Handel en produktie werden meer met elkaar in harmonie en in de distributie werd meer eenheid gebracht; eerst in de districten, daarna regionaal en ten slotte door een nationale federatie. Het district (comarca) was de basis voor de handel. In zeer bijzondere gevallen had een afgelegen gemeente de handel geheel in eigen beheer met goedvinden van de districtsfederatie die een wakend oog op de commune hield en ingrijpen kon als de handelspraktijken schadelijk waren voor de algemene economie. In Aragón begon de federatie van collectieven, die in januari 1937 werd opgericht, de handel tussen alle collectieven in dit gebied te coördineren en een systeem op te richten voor wederkerig dienstbetoon. De neiging tot eenheid werd duidelijk door het aanvaarden van een algemene 'produktiekaart' en een algemene 'consumptiekaart' bij een besluit van het congres van februari 1937. Dit hield het uitbannen van al het lokale en nationale geld in. De coördinatie van de handel met andere regionale gebieden en het buitenland verbeterde gestadig. Wanneer er door verschillen bij de ruil of buitengewoon hoge prijzen overschotten ontstonden, werden deze gebruikt door de regionale federatie om de armere collectieven te helpen. De solidariteit strekte zich dus uit tot buiten het district.

De concentratie van de industrie — het opheffen van te kleine werkplaatsen en oneconomische fabrieken — was een karakteristieke trek van de collectivisatie, zowel op het platteland als in de steden.

Het onderwijs ging met ongekende snelheid vooruit. De meeste van de geheel of gedeeltelijk gesocialiseerde collectieven en gemeenschappen bouwden tenminste één school. In 1938 had bij voorbeeld elk collectief in de federatie van de Levant een eigen school.

Het aantal collectieven nam gestadig toe. De beweging ontstond en ontwikkelde zich in Aragón, veroverde een deel van Catalonië en bereikte de Levant en later Castilië. Volgens betrouwbare getuigenissen

hebben de resultaten in Castilië zelfs die in de Levant en in Aragón overtroffen. Estremadura en het deel van Andalusië dat niet direct door de fascistten was veroverd — met name de provincie Jaen — hadden ook hun collectieven. (. . .)

Het ontbreekt ons aan nauwkeurige cijfers over het totale aantal collectieven in Spanje. Uitgaande van de onvolledige statistieken van het congres in Aragón in februari 1937 en van gegevens die ik gedurende mijn verblijf in dit deel van Spanje verzamelde, waren er tenminste 400 in Aragón. In de Levant waren er 500 in 1938. Hierbij komen nog die in andere streken in Spanje. De ontwikkeling en groei van de beweging kan afgeleid worden uit de volgende cijfers: in februari 1937 waren er 36 collectieven in het district van Angues (cijfers verstrekt op het congres); in juni van hetzelfde jaar waren er 57. Bij mijn onderzoek ontdekte ik slechts twee collectieven die mislukt waren: Boltona en Ainsa in het noorden van Aragón.

De collectieven waren geen scheppingen van alleen maar de libertaire beweging. Hoewel hun juridische beginselen zuiver anarchistisch waren, ontstonden er een groot aantal collectieven door spontane acties van mensen die ver van onze beweging af stonden ('vrijheidslievenden', zonder dat zij zich daar bewust van waren). De meeste collectieven in Castilië en Estremadura waren georganiseerd door katholieke en socialistische boeren; in sommige gevallen kunnen deze natuurlijk inspiratie hebben ontvangen van de propaganda van geïsoleerde anarchistische militanten. Hoewel hun organisatie officieel tegen de collectivisatie-beweging was, traden vele leden van de U.G.T. (het socialistische vakverbond) toe tot of organiseerden zij collectieven; hetzelfde deden republikeinen die oprecht naar vrijheid en gerechtigheid streefden.

De kleine grondbezitters werden ontzien. Hun opname in het systeem van de consumptiekaarten en in de collectieve handel, de resoluties die werden

Gallo



**CAMPOS
Y FABRICAS,
PARA LOS
SINDICATOS!**

Banderas proletarias unidas, símbolo de los trabajadores y base para la victoria del mundo que trabaja.

COMITE DE AYUDA A EUZKADI Y NORTE — BARCELONA

LAFONT Y HERNANDEZ - COLLECCION GALLON

aangenomen om hen te respecteren, bevestigen dit. Er waren echter twee beperkingen: zij konden niet meer land verkrijgen dan zij zelf konden bewerken en zij konden geen particuliere handel drijven. Het lidmaatschap van de collectieven was vrijwillig.

De 'individualisten' traden alleen toe als zij overtuigd waren van de voordelen van het werken in gemeenschap.

De revolutie werd niet op alle gebieden doorgevoerd, met name niet op politiek gebied. Wel gebeurde dit plaatselijk, de gemeenteraden werden vervangen door arbeiderscomités. De macht van de staat trokken de anarchisten niet aan zich. Staat en macht — vijanden van de mens en zijn vrijheid — wilden zij vernietigen, niet veroveren. Staat en politieke macht zagen zij als iets, dat eigenlijk vreemd was aan mens en samenleving. Als iets dat met geweld was opgelegd, ja louter geweld was en bleef, en afgeworpen kon worden als een oude plunje. Dan zouden de ware mens en de ware samenleving te voorschijn treden. Macht is echter meer dan puur geweld, het is het deelnemen of kunnen deelnemen aan beslissingen. De Spaanse anarchisten zagen echter het hele politieke probleem onvoldoende. Zij vernietigden de bestaande staatsstructuren niet en maakten er zich ook niet van meester. Het gevolg was, dat de staat zich ten dele van hen meester maakte en de revolutie voor een groot deel vernietigd werd. Dit komt echter in een later hoofdstuk ter sprake. Er werd bij de revolutie geen dwang gebruikt, zeggen de anarcho-syndicalisten. Zij maken een onderscheid tussen de vernietiging van de bestaande — kapitalistische — maatschappij en de opbouw van de nieuwe. Het eerste gaat met geweld gepaard (tegen de onderdrukker), het tweede in vrijheid. Maar al kan men hier onderscheiden, te scheiden was in de praktijk van de revolutie minder eenvoudig. Van centraal georganiseerde dwang was geen sprake. De Engelse schrijver, John Langdon-Davies, heeft de volgende beschrijving gegeven van de vernietiging van de oude maatschappij in een dorp in Aragón.

De colonne van Durruti komt aan, vol enthousiasme, maar niet erg best bewapend. De eerste stap is om